

ČÍSLO
6-8
1980

ZPRAVODAJ
ÚV ČSS
SPELEOLOGICKÉ
SPOLEČNOSTI

Informa

ZASEDÁNÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU ČSS

Ve dnech 17. a 18.9.1980 se konalo v Karlově u Malé Morávky 10. zasedání ÚV ČSS, které se zabývalo návrhy na centrální akce společnosti v roce 1981, organizačními záležitostmi ústředních odborných komisí, krájských výborů a základních organizací. Dále byla projednávána příprava I. sjezdu ČSS a účast na ERKS '80 v Sofii i hospodaření ČSS.

Ústřední výbor vyslovil poděkování všem orgánům a organizacím ČSS za předložené návrhy na centrální akce pro rok 1981 (KV ČSS pro Prahu a Středočeský kraj, Jihomoravskému KV ČSS, ÚOK vědecké, ÚOK technické, ZO ČSS 1-06 Speleologický klub Praha, ZO ČSS 1-01 Český kras a J.Řehákoví).

Jako centrální akce ÚV ČSS schválil :

- 1) "Jeskyňářský týden" v Českém krasu (28.-31.5.81) s touto náplní :
 - a) III. setkání speleologů v Českém krasu (podle navrženého programu ZO ČSS 1-06 Speleologický klub Praha),
 - b) Pracovní seminář o výzkumu Českého krasu, věnovaný oslavě nedožitých 100. narozenin Jaroslava Petrboka (podle programu ÚOK vědecké),
 - c) Odhalení pamětní desky J. Petrbokovi (podle návrhu ZO ČSS 1-01 Český kras).
- 2) Kurz "Fosilní kras a metody jeho výzkumu i dokumentace", Moravský kras 3.-5.7. 1981 (zajistí Dr.Bosák + zástupce Jihomoravského KV ČSS a ÚOK vědecká).
- 3) "Studijní zájezd do Liptovského krasu", červenec - srpen na 4 dny (zajistí Jihomoravský KV ČSS + ÚOK vědecká).
- 4) Kurz "Základní škola speleoalpinizmu I. a II." v Moravském krasu, duben a září po 2 dnech (zajistí ÚOK technická).
- 5) Pracovní seminář k úkolu "Výzkum krasu Sudetské soustavy z hlediska jeho ochrany a využití" se zaměřením na kras východních Sudet, září na 3 dny (zajistí ÚOK pro výchovu).
- 6) Pomoc Jihomoravskému KNV při "zpřístupnění jeskyně Na Turoldu" u Mikulova (koordinuje P.Samuel).
- 7) Úprava jeskyně č. 9 ve Vratíkově pro studijní účely (zajišťuje Jihomoravský KV ČSS).
- 8) Odhalení pamětní desky RNDr. Burkhardtovi a prof. Sobolovi v areálu Býčí skály (finanční podíl ÚV ČSS 3.000,- Kčs).

ÚV ČSS uložil, aby do 30.11.80 předložily všechny ÚOK své plány činnosti pro rok 1981. ÚOK technická byla doplněna o další členy a schváleno její definitivní složení. Dále byla schválena zpráva o činnosti ÚOK vědecké za období do 31.8.80 a uloženo doc. Demkovi svolat ÚOK pro výchovu a podat zprávu o činnosti této komise za rok 1979. U ÚOK pro mezinárodní spolupráci se řízení komise opět ujímá doc.Panoš; současně vzal ÚV na vědomí, že plán zahraničních styků na r.1981 byl zaslán na MK ČSR v určeném termínu. ÚV ČSS ukládá s.Cigánkovi zajistit do konce roku 1980 nákup potřebného materiálu pro vybavení speleozáchranářského centra v Moravském krasu za prostředky z dotace MK ČSR ve výši 55.000,- Kčs. ÚV ČSS vzal na vědomí informace ss. Kubeše, Hromase a Noska o přípravách na 1. sjezd ČSS. Současně poděkoval ss. Hromasovi a Bílkové za vypracování podkladů pro 1. sjezd. Na návrh ÚRK ČSS schválil kandidátum s.Vladimíra Stárky ze ZO ČSS 1-01 do ÚRK ČSS a současně vzal na vědomí rozšíření organizačního výboru 1. sjezdu o s. Otu Brouka. Dále uložil organizačnímu výboru 1. sjezdu poz-

PŘINÁŠÍME UVNITŘ:

+8.kongres UIS+INFORMACE Z CIZINY/ERKS Sofia '80/Expedice Rodnei 1980/Moraváci na dně Bandziuchu/V polských a maďarských jeskyních/Jugoslávie-Terstský kras '80/+INFORMACE ZE ZO ČSS/Akce Slovensko-Maďarsko/Nejhlubší československé jeskyně/Jeskyně Turské Maštale v Českém krasu/Závazek k 16.sjezdu KSČ/K dvacetinám jeskyňářů v Plzni/100leté výročí A.Bočka/Vzpomínka na K.Absolona/Vzpomínka na J.Petrbaka/+RÚZNĚ/Speleologie a speleoalpinismus/Technika YUSAR/+OZNÁMENÍ/Svatby/Návštěvy plzeňského podzemí/Přirůstky zahraniční literatury/Československý kras č.31/1979/Výnos MK ČSR o odměňování některých prací(činnosti) konaných mimo pracovní poměr (pokračování z minula)+

vat na sjezd předsedy krajských výborů (nebo jejich zástupce s právem poradním.

ÚV vzal na vědomí informaci s. Noska o příjmu dotace od MK ČSR ve výši 105 000,- Kč na konto ČSS. Tím je pokryt celkový rozpočet výše 50.000,- Kč a vybavení speleozáchranného střediska do výše 55.000,- Kč. ÚV ČSS se dále zabýval různými organizačními otázkami. Všem základním organizacím bylo uloženo, aby do 15. 1. 80 nahlásily plánované práce na Slovensku, aby mohly být v termínu projednány s ÚV SSS, příslušnou OS SSS a správou CHKO. Jinak se vystavují členové ČSS možnosti postihu od slovenských orgánů státní ochrany přírody.

10. zasedání ÚV ČSS děkuje ZO ČSS 1-06 Speleologický klub Praha za uspořádání II. setkání speleologů v Českém krasu ve dnech 30.5. - 1.6.80.

Všem členům ČSS se od září 1980 ukládá zasílat případné žádosti o exkurzi do Amatérské jeskyně na Jiho-moravský KV ČSS, který je pověřen jejich koordinací.

Příští 11. zasedání ÚV ČSS bylo stanoveno na 29. 10. 80., aby se zabývalo přípravou 1. sjezdu ČSS.

Později bylo zasedání ÚV ČSS přeloženo z 29. 10. 80 na 11. 11. 1980. Program 11. zasedání ÚV ČSS pozůstával ze tří hlavních celků: 1.) 1. sjezd ČSS, 2.) příprava "Pracovního aktivu předsedů ZO, KV a ÚOK, 3.) různé organizační otázky.

Na základě jednání doc. Panoše na MK ČSR s dr. Chvalinou a po zhodnocení dosavadní přípravy bylo rozhodnuto odložit 1. sjezd ČSS na jaro 1981. Na dobu původně zamýšleného sjezdového jednání v Jedovnicích bylo rozhodnuto svolat "Pracovní aktiv předsedů ZO, KV a ÚOK" k projednání dosavadních zkušeností z dvouleté činnosti ČSS.

11. zasedání ÚV ČSS schválilo ustavení ZO ČSS AVEN, změnu ve složení výboru ZO ČSS 3-01 "Macarát" Plzeň. Tato ZO má rovněž i jinou adresu: Jitka Javorská, Západočeské muzeum, odd. prehistorie, Františkánská 13, 301 13 Plzeň. Dále byla schválena změna názvu ZO ČSS 6-08 při ZK ROH Zetor Brno na ZO ČSS 6-08 "Dagmar".

ÚV ČSS na svém 11. zasedání schválil návrh "Základní směrnice pro bezpečnost při speleologické činnosti".

U příležitosti oslav 50. výročí založení Muzea slovenského krasu a 10. výročí vzniku Správy slovenských jeskyní odeslal ÚV ČSS pozdravné poselství Správě slovenských jeskyní a Muzeu slovenského krasu.

- red -

8. KONGRES UIS

V roce 1981 se uskuteční od 18. do 24. července 8. mezinárodní speleologický kongres, jehož uspořádáním byla pověřena Národní speleologická společnost USA ve spolupráci se Západní Kentuckou univerzitou, Národním parkem Mamutí jeskyně a dalšími americkými speleologickými organizacemi. Místem konání kongresu bude město Bowling Green ve státě Kentucky. Před a po kongresu bude probíhat řada terénních exkurzí, speleologické tábory, symposia a další akce.

Účastníci hlavního zasedání se sejdou v pátek 17.

července 1981 v Bowling Green buď přímo, nebo po skončení předsjezdových zasedání. V sobotu 18.7. odpoledne bude zahajovací valné shromáždění, na kterém budou předneseny zprávy Mezinárodní speleologické unie (UIS) shromážděným zástupcům všech členských států UIS. Všichni účastníci obdrží materiál o krasu a jeskyních USA. V následujícím týdnu budou probíhat vědecká zasedání, jednání komisi, speciální přednášky a kulturní akce, promítání filmů, diapozitivů a výstavy. V pondělí 20.7. odpoledne a večer všichni účastníci navštíví Mammoth Cave National Park s odborným doprovodem.

Závěrečné zasedání Mezinárodní speleologické unie bude ve čtvrtek 23.7.81. Na něm budou zvoleni noví funkcionáři UIS a projednány další oficiální náležitosti.

V pátek 24.7.81 se všichni účastníci speciální speleologické a kulturní expedice včetně návštěvy jeskyní, zábavy a banketu.

Účastníci posjezdových exkurzí odjíždějí v sobotu 25.7.81.

Přijaty budou všechny zaslané referáty od účastníků kongresu v jazyce anglickém, francouzském, či německém s abstrakty v uvedených třech jazycích. Text referátu nemá mít více než 6 stran včetně abstraktu a ilustrací.

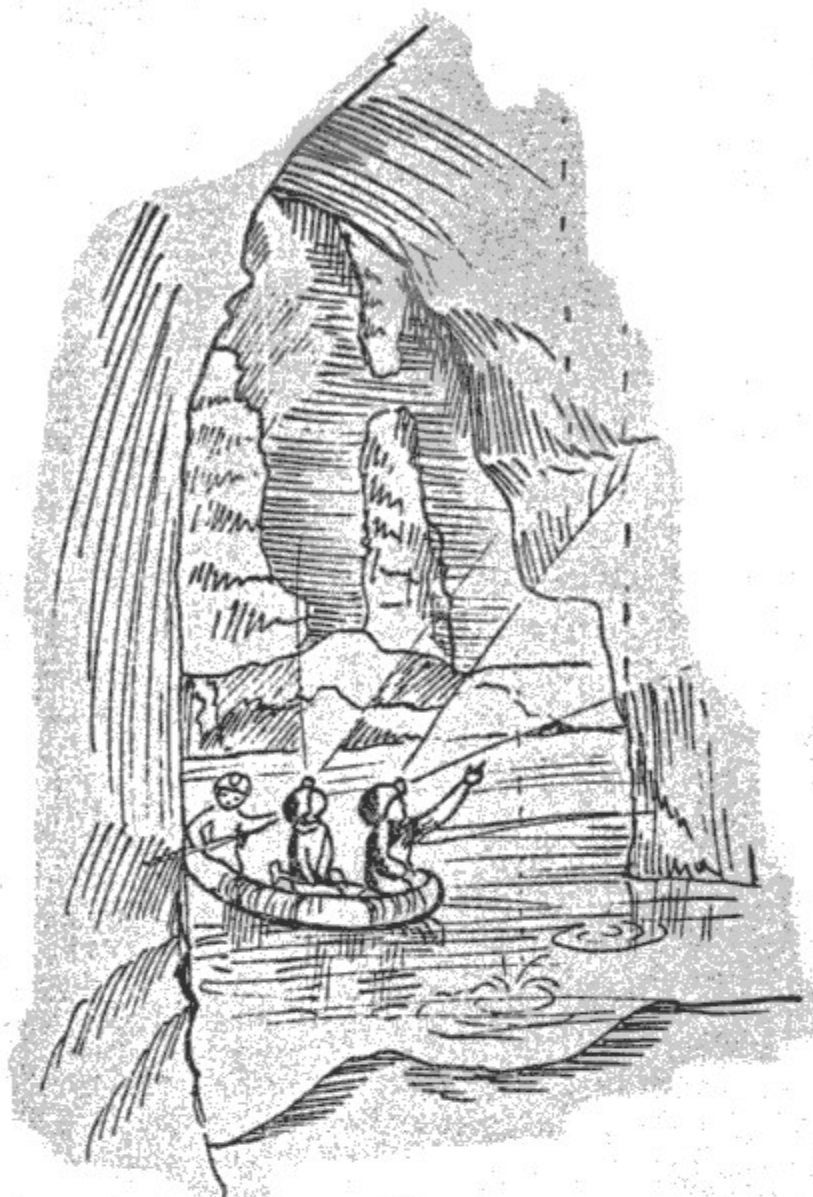

INFORMACE

Z CIZINY

EVROPSKÁ REGIONÁLNÍ KONFERENCE SPELEOLOGŮ SOFIA '80

Ve dnech 22. až 28. září 1980 proběhla v Sofii evropská regionální speleologická konference. Vlastnímu jednání předcházely dvě exkurze ve dnech 18. až 21. září a také po skončení jednání byly uspořádány dvě exkurze ve dnech 29. září až 3. října 1980, jejichž cílem bylo seznámit účastníky s nejvýznamnějšími kra-

sovými oblastmi a jeskyněmi v Bulharsku.

Jednání se konalo v budově vyššího ekonomického institutu Karla Marxe a bylo rozděleno do devíti sekcí :

- A - Geologie krasu, jeskyní a jeskynních výplní, tektonika, mineralogie a petrografie, speleochronologie.
- B - Geomorfologie podzemního a povrchového krasu.
- C - Hydrologie a klimatologie krasu a jeskyní.
- D - Krasová hydrogeologie, fyzika a chemie krasu.
- E - Biospeleologie.
- F - Speleoarcheologie a speleopaleontologie.
- G - Organizace speleologického výzkumu, jeskynní mapování, registrace a popis krasových jevů a jeskyní.
- H - Turistika, ochrana a odkrývání jeskyní.
- I - Technika a taktika průzkumu propastí, záchranné operace pod zemí.

Kromě pondělního dopoledne, které bylo věnováno slavnostnímu zahájení konference, úterního dopoledne a pátečního odpoledne, kdy zasedaly komise Mezinárodní speleologické unie a celého čtvrtka, který byl vyhrazen pro dvě jednodenní exkurze do nejdelší bulharské jeskyně Duchlata a zpřístupněné jeskyně Seva Dupka probíhalo zasedání jednotlivých sekcí po všechny dny od 22. do 27. září podle zvláštního programu.

Večery byly vyhrazeny promítání filmů se speleologickou tematikou, dovezených účastníky konference z různých evropských zemí. Ve středu odpoledne byla předvedena v sekci I ukázka nejnovější lezecké a speleozáchranné techniky demonstrované italskými speleology.

Konference se zúčastnilo kolem 250ti účastníků ze 16ti zemí, kteří přednesli celkem 125 referátů. Je potěšitelné, že mezi nejpočetněji zastoupené země na

konferenci patřilo Československo. Byly zde přítomny oficiální delegace Slovenské speleologické společnosti v čele s předsedou A.Chovanem, České speleologické společnosti v čele s předsedou doc.V.Panošem, zástupci z ministerstev kultury ČSR a SSR, Správy slovenských jaskyní a neoficiální zástupci řady oblastních skupin SSS a základních organizací ČSS (ZO ČSS 1-01, 1-02, 1-05, 1-06, 1-07, 6-11, 6-12, 7-01, 7-06 a dalších). Největším počtem referátů z Československa přispěli členové ZO ČSS 1-01 Český kras.

Konference byla po organizační stránce dobře připravena a nám zbývá poděkovat bulharským kolegům, i když musíme konstatovat, že ceny za exkurze, ubytování a stravování na studentské koleji byly pro většinu účastníků, kteří si hradili tyto položky z vlastních prostředků, značně nepřijatelné.

-D.H.-

EXPEDICE RODNEI 1980

Základní organizace ČSS 6-08 při ZK ROH Zetor v Brně zorganizovala expedici do krasové oblasti Rumunské socialistické republiky, do pohoří Muntii Rodnei. Expedice, která byla uskutečněna ve dnech 8. - 17.8. 1980 se zúčastnili čtyři členové naší základní organizace, dva pražští speleologové a pět členů C.S.A. "Emil Racovita" z Kluže.

Cílem expedice se stala jeskyně Peštera Izvoru Taușcalor, která je nejhlubší jeskyní Rumunska. Jeskyně se nachází v jihovýchodní části pohoří Rodnei, 25 km severně od vesnice Rebrîșoara. Je vyvinuta při geologické hranici vápenců a nekrasových hornin a při jejím vzniku se také velmi výrazně uplatnila tektonika. Je to v podstatě speltité bludiště chodeb a domů v několika úrovních nad sebou, postupně spadajících do hloubky -425 metrů pod úroveň vchodu. Délka všech chodeb je 10 - 12 km. Zvláštností jeskyně je to, že se zde téměř nevyskytuje bláto, veškeré sedimenty jsou písčité nebo kamenité. Z poměrně řídké krápníkové výzdoby (většina chodeb je díky své tektonické stavbě bez výzdoby) vyniká partie stalaktitů a stalagmitů s excentriky v Sala Mese, pruh krystalů sádrovce v Galerii cu Gips a krystaly minerálu mirabilitu - jemné vláknité až pavučinové krystaly bílé barvy a vysokého lesku v Sala Mese. Vznik tohoto minerálu je unikátem a je podmíněn přítomností sulfidů.

Při expedici byly uskutečněny dva sestupy - první do hloubky 200 m do Sala Mese s prohlídkou okolních chodeb a domů a druhý až na nejnižší místo jeskyně k odtokovému sifonu čtvrtého podzemního toku v Galerii Belgičanů.

Dle sdělení rumunských speleologů jsme byli prvními speleology z ČSSR, kteří sestoupili do tohoto velmi zajímavého a spletitého jeskynního systému.

Výsledky expedice lze hodnotit kladně, členové se seznámili s novým krasovým územím, vyměnili si zkušenosti se svými kolegy z Rumunska a získali nové praktické zkušenosti o vzniku a vývoji krasových území. Rovněž se prohloubila vzájemná spolupráce a družba

speleologů ČSSR a RSR, jejímž pokračováním bude návštěva rumunských speleologů v Moravském krasu.

Hugo Havel,
předseda ZO ČSS 6-08

MORAVÁCI NA Ľ. BANDZIOCHU

Členové ZO ČSS 6-14 Suchý Žleb RNDr. Vladislav Kahle, Ota Brouk a člen PTTK Zakopane Krystof Dudzinski uskutečnili dne 30.8.1980 sestup do druhé nejhlubší propasti Polska, do Bandziochu Kominarského. Celá akce - sestup horním vchodem (-550 m) a výstup trvala 15 hodin.

Jeskyňe leží v Polských Tatrách v Kominerskim verchu nad dolinou Koščelisko. Byla objevena v roce 1968 speleology z Poznaně. V současné době má délku 8,7 km a denivelaci 570 m (-550 m, +20 m). Jedná se o velmi spletitý labyrint úzkých puklin a meandrů (Mléčný meandr, Rezonátor, Šílený meandr) a středně hlubokých propastí. Průzkum jeskyňe není ukončen.

Ota Brouk,
ZO ČSS 6-14

V POLSKÝCH A MAĎARSKÝCH JESKYŇÍCH

Ve dnech 1.-15.července 1980 navštívila naše pracovní skupina Geofyzika ze ZO ČSS 1-01 Český kras Polsko a 17.-22.července Maďarsko. Do Polska jsme byli pozváni na akci Speleoklubu Warszawskiego, jejímž cílem bylo proniknout druhým sifonem v jeskyni Sněžná. Akce začala transportem materiálu do jeskyňe, jehož bylo značné množství (1.400 m lan, ocelolankové žebře, potápěčská výzbroj). Do celé akce bylo zapojeno přes 30 lidí. Byli jsme zařazeni do skupiny, která zavěšovala lana v části od vchodu na první bivak (-285 m). Po vystrojení jeskyňe lany jsme měli provést sestup na dno a pak měla začít vlastní potápěčská akce. Těsně před naším sestupem byl však program výpravy přerušen Tatranským parkem narodowym a do 15.července nebylo dáno svolení k obnovení akce. Mimo to naše skupina navštívila jeskyni Czarnou (dlouhá 5.500 m, hluboká 220 m) a sestoupila do nejvýše položené polské jeskyňe Wielka Litworowa (hluboká 251 m).

V Maďarsku nás velmi srdečně hostila skupina Meteor z Budapešti. Navštívili jsme překrásnou jeskyni Béke v délce zhruba 5 km (celková délka 10 km). Také jsme sestoupili do nejhlubší maďarské propasti Vecszebükki zsombj (-245 m), nacházející se několik metrů za naší hranicí na Dolném Vrohu. Na konec naší návštěvy jsme si za doprovodu maďarských přátel prohlédli jeskyni Vass Imreho, kde v této nevelké, krásně vyzdobené jeskyni jsou umístěny přístroje pro sledování mikroklimatických podmínek, geochemických a seismických poměrů jeskyňe.

Obě akce byly vyvrcholením činnosti naší skupiny v letošním roce a zároveň přípravou na náročnější akce v příštích letech.

Miroslav Coubal
ZO ČSS 1-01 Český kras

(pozn.redakce : jeskyňe Vass Imre leží nedaleko stát-

ní hranice mezi ČSSR a MLR a představuje vývěrovou jeskyni na dosud nepřekonaném systému vodního toku mezi jeskyní Miladou v Jihoslovenském krasu u Siliové Brezové a jeskyní Vass Imre).

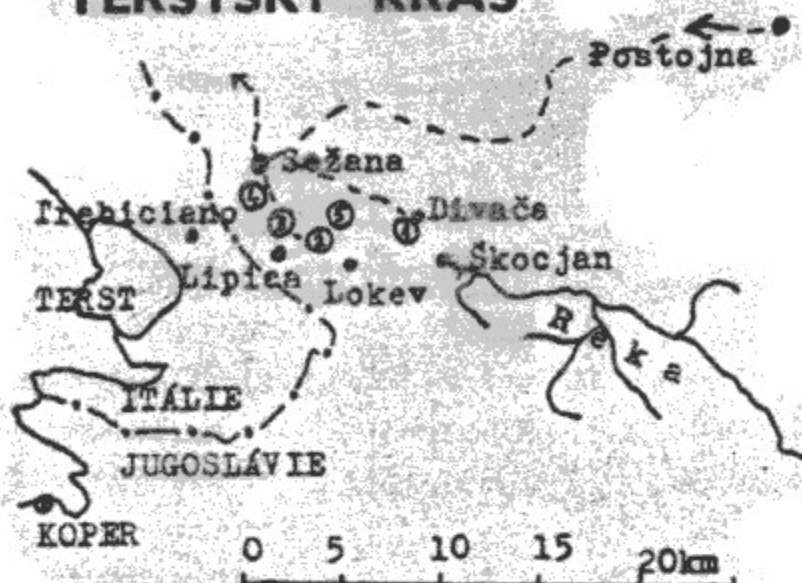
JUGOSLÁVIE - TERSTSKÝ KRAS 1980

Letošní výprava ZO ČSS 6-14 Suchý Žleb si vzala za cíl poznat tuto klasickou a světoznámou krasovou oblast. Terstský kras leží mezi Škocjanskými jeskyněmi a Terstským zálivem. Na povrchu se vyznačuje nepřehledným množstvím závrťů. Pro podzemí jsou charakteristické především propastovité systémy. Jeskyňářům se však dosud pouze na dvou místech podařilo proniknout až na aktivní tok Notrjanské Reky. Ta se noří ve Škocjanských jeskyních a od vývěru v Terstském zálivu, kde je známa jako Timava ji dělilo přes 40 km neznámého toku. Poprvé pronikl člověk k podzemnímu toku v roce 1841 v jeskyni Labodnica (Grotta di Trebiciano) v hloubce 329 m. Bylo to v souvislosti se zajišťováním pitné vody pro Terst a značná část propasti byla uměle vykopána. Podruhé se jeskyňáři dostali na aktivní tok až v roce 1972 v jeskyni Kačna jama (Abisso dei Serpenti, Hadí jeskyňe) v hloubce 357 m. Tohoto úspěchu dosáhli jeskyňáři z Logatce (Slovinsko) a byl právem považován za objev desetiletí.

Kačna jama byla vlastně naším náhradním programem, neboť svého původního cíle, Žankany jamy jsme se museli pro nebezpečí záplavy vzdát. Nutno dodat, že šlo o náhradu více než důstojnou a to jak z hlediska sportovního, tak i speleologického. Systém začíná ve dně rozlehlého závrťu výrazně erodovanou 165 m hlubokou studnou. Naši hostitelé a průvodci ze Sežanské skupiny zvolili sestup i výstup bez mezistupňů. Instalování lan, sestup i výstup usnadnily jednak fixní traverzy nad studnou, jednak dvěstěmetrové lano Edelrid Superstatic. Rádi jsme kolegům ze Sežany potvrdili, že testy označující toto lano pro dané účely jako zdaleka nejlepší jsou pravdivé. Slanění bylo zážitkem obzvláště pro další lezce, kteří mohli spíše tušit, nežli vidět v druhé polovině sestupu monumentální dvoranu 80 m vysokou, přes 50 m širokou, která plynule přechází v Západní chodbu. Tato chodba v nás vzbudila svými rozměry spíše dojem krasového žlebu v noci, nežli jeskyňe. Přátelé ze Sežany nás obzvláště upozornili na hezky vyzdobené nejužší místo chodby zvané "Úžina". Koridor se zde vskutku zužuje v krátkém úseku na profil 15 x 8 metrů. V komplikovanějším pokračování jsme se dostali až k jezírkům, za nimiž vede cesta dále až k aktivnímu toku Reky a po ní několik kilometrů směrem k Jadranu. Naše cesta však vedla zpět do dvorany a odtud Východní chodbou až na dno Blátivého domu v hloubce 305 m.

Z dalších jeskyní Terstského krasu v Jugoslávii též známého pod pojmem "klasický kras" jsme navštívili jeskyni Vilenici. Tato jeskyňe byla objevena v 17. století a je nejstarší turisticky zpřístupněnou jeskyní v Jugoslávii. V současné době kdy jesky-

TERSTSKÝ KRAS

Navštívené lokality :

- ① Kačna jama
- ② Vilenica
- ③ Lipiška jama
- ④ Škamprlova jama
- ⑤ Sablenica /skalka/

ni obhospodařuje ve vlastní režii jeskyňářská skupina ze Sežany, je v horní části jeskyně instalováno osvětlení pomocí benzínového agregátu. Jako naprostá většina zdejších jeskyní začíná i Vilenica ve dně mohutného závrtu. Odtud klesá poměrně strmě rozměrná chodba nesmírně bohatě a barevně zdobená krápníky v délce 1 000 metrů. Zde končí turistická část a dále ke dnu v hloubce 187 m jsme pokračovali podle šipek labyrintem v balvanitých sborech.

Jednou z nejhezčích propastovitých jeskyní v okolí Sežany je Lipiška jama hluboká po nedávných objevech 235 m. Vstup leží opět ve dně závrtu cca 30 m od asfaltové silnice ze Sežany k hotelu Maestoso u Lipice. Vyjma 15 m vertikální stupeň na počátku lze celou jeskyni prolézt bez lezecké výstroje. Na poměrně snadnou dostupnost doplácí krápníková výzdoba rabovaná hlavně ve vyšších částech. Jeskyně má podobně jako Vilenica charakter mohutného bohatě zdobeného koridoru poměrně strmě klesajícího. Nová část byla objevena díky prolongaci v balvanitých sborech a až na dno je neméně monumentální než horní část. Mohutná spodní chodba má hlinité dno, v němž jsou místy vyvinuty drobné podzemní závrtky. Pokusy o prolongaci na absolutním dnu propasti nebyly dosud úspěšné.

Poměrně blízko leží rovněž poslední navštívená propast v okolí Sežany Škamprlova jama. Ze dna závrtu zde padá dešťovou vodou výrazně erodovaná padesátimetrová studna. V sutí na dně se povalují spousty brusných kotoučů, ale rovněž munice z poslední války. Ze dna pokračuje několik set metrů suchých bohatě zdobených chodeb vyvinutých ve dvou patrech. I na nejzazších místech jsou spousty nápisů, nejčastěji italských, sahající až k počátku století.

Zajímavá byla rovněž povrchová exkurze na skalku Sablenici nad vsí Lokve. Odtud lze přehledně téměř celou depresi rozkládající se mezi Škocjanem a Terstským zálivem, posetou stovkami závrtů. Jeskyňářům odchovaným Moravským krasem se přímo nabízí porovnání s pohledem z Helišovy skály na Macošskou plošinu. Podstatný rozdíl tkví v tom, že z Helišovy skály člověk

pohlíží na krasový terén, jehož hlavní podzemní toky jsou již objeveny. Zde ze Sablenice hledíme na depresi v níž ne jeden závrt má teoretickou naději skrývat pod sebou přes 300 m hluboké propastovité systémy sahající k hladině podzemní Notrjanské Reky. Její tok je dosud přes skvělé objevy v Kačné jamě z větší části nepoznaný. Závidíme kolegům ze Sežany takové perspektivy. Komunikace některých lokalit jako například jamy v Kanjaducach s podzemním tokem je nesporná, jak dokazují silné průvany při náhlých zvýšeních stavu Notrjanské Reky. Dosavadní pokusy o proniknutí na podzemní tok se nesetkaly s úspěchem. Ve zdejších kraji většinou není zvykem systematicky těžit materiál v některém ze závrtů, či propastí. Dosud je nejobvyklejší způsob objevování nových propastí takový, že jeskyňáři udělají rojnicí a postupují. Nezřídka jsou úspěšní a zaregistrují nové propasti i několik desítek metrů hluboké.

Důstojným zakončením letošní krátké výpravy byla exkurze do Velké ledové jeskyně v Paradaně. Tato jeskyně se nachází jižně od Julských alp v pohoří Trnovski gozd a ve světě je známa inverzí vegetačních pásů. Z Ajdovščiny nás ke vchodu zavedl prezident místního horolezeckého svazu. Z města ležícího 200 až 300 m.n.m. jsme se vyšplhali nejprve po asfaltce, později po makadamu odváznými zářezy a tunely až téměř ke vchodu ve výši 1 100 m.n.m. Cestou nás zaujal pomník postavený na památku Čecha J. Resla, vynálezce lodního šroubu, který zde působil a projektoval rovněž stavbu zdejší silnice.

V serpentíně poblíž jeskyně jsme se důkladně připravili na sestup. Z literatury jsme věděli, že průměrná teplota v jeskyni se pohybuje kolem 1°C, některé partie mají celoroční teplotu pod bodem mrazu. Dvě až tři vrstvy overalů, dvojce ponožky i vlněná čepice pod přilbu, to vše se později ukázalo jako zcela opodstatněné. Při sestupu po svahu obrovského závrtu jsme se dostali až ke hladině jeskynního chladného vzduchu. Zde venkovní teplota kolem 30°C klesá během několika metrů k teplotě těsně pod bod mrazu. A začíná zde rovněž sněhové pole. Po sněhu bez problémů sestupujeme až k ledovému svahu, končícímu vertikálním stupněm v jezírku. Tento stupeň si již pro neznalost terénu netroufáme slézt volně, proto slaňujeme. Od jezírka traverzujeme do propasti, v níž se rozdvíjí jeskyně na větvi končící v hloubce 240 m a na hlavní větev sahající do 382 m.

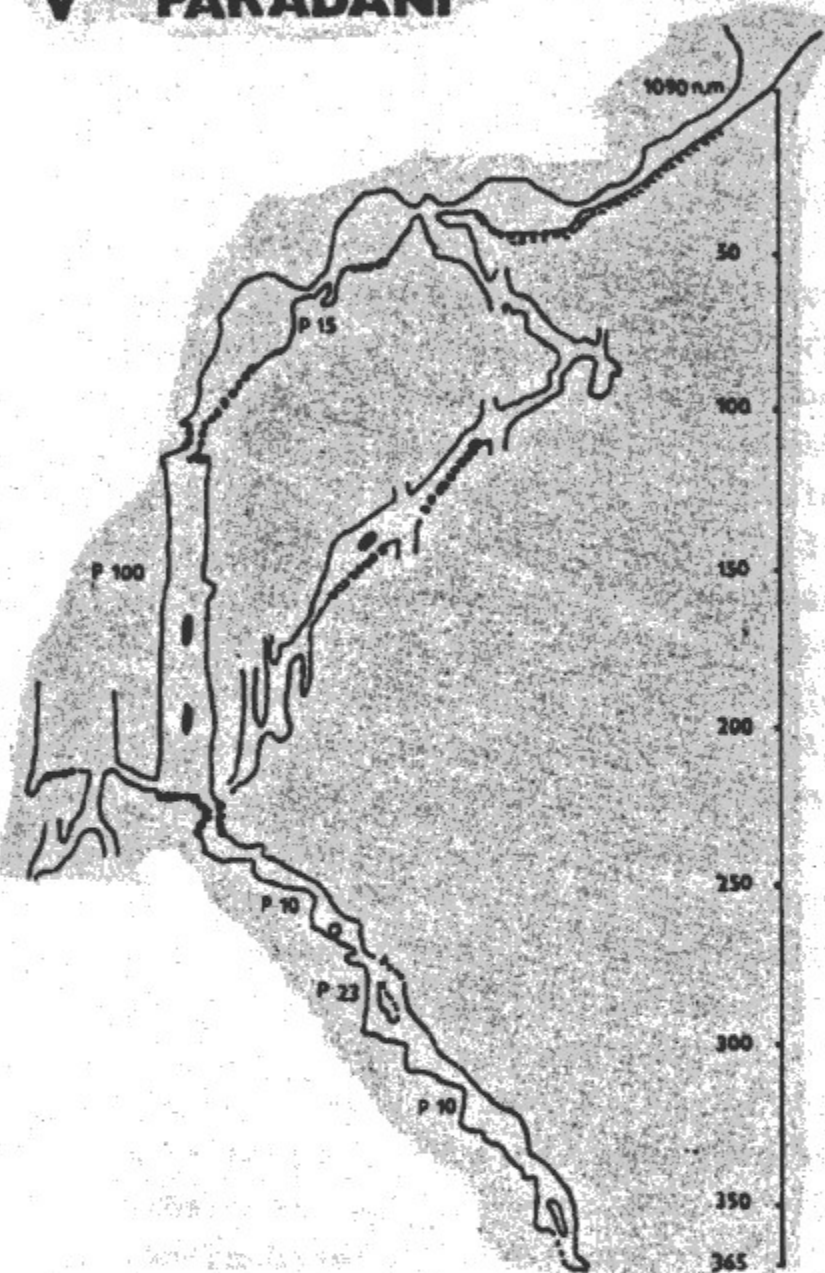
Historie výzkumu Velké Ledenice začíná již v roce 1917, kdy její horní část prozkoumali I. Michler a P. Kunaver. Až do roku 1977 bylo známo jen 120 m propasti. Koncem roku 1977 a během roku 1978 pronikli jeskyňáři z Logatce postupně až na stávající dno v hloubce 382 m.

Samozřejmě se rozhodujeme pro sestup hlavní větvi. Po chvíli se nám daří nalézt sedlo mezi oběma větvemi propasti. Ze dna Michlerovy dvorany v hloubce 120 m vede cesta objeveným meandrem do obrovské Nové dvorany. Její strmě klesající dno je tvořeno řícenými bloky nezřídka přes 7 m velkými. Nejnížší část dvorany přechází do labyrintu mezi zaklíněnými bloky.

Kuriosní je, že tyto bloky tvoří zároveň "strop" studny, příhodně objeviteli nazvané Stometra. Proplétáme se labirintem, který pečlivě označujeme bílými papírovými šipkami až na dno závalu. Zde po krátkém občerstvení uvažujeme na nejnižší zaklíněný balvan svázanou osmdesátkou a šedesátkou a za pár minut k zídíme o sto metrů níže.

V dalším pokračování se výrazně mění charakter jeskyně. Zatímco první část byla typickou ledovou jeskyní a střední část měla převážně říčný charakter,

VELIKA LEDENICA V PARADANI

nyní se dostáváme do ostře erodovaných a korodovaných meandrů a studní. Předpokládá se, že tato část jeskyně vznikla převážně v pleistocénní činnosti vod z tajícího ledovce. Nyní jsou meandry a studny protékány jen zcela nepatrným potůčkem. Sledujeme názorný případ, kdy geologická stavba předurčila erozi a další pokračování propasti. Jurské světlešedé deskovité vápence zde upadají tak jako v generelu celé pokračování propasti pod úhlem 45° k jihozápadu až západojihozápadu na stávající dno propasti v hloubce 382 m. Ve výzkumu Velké Ledenice však ještě nepadlo poslední slovo. Nejnižší neprůlezná partie jeskyně leží ještě mnoho set metrů nad úrovní vyvěraček a jsou zde silné průvany.

P Použité materiály :

Habe F., Šajn S., Šleno J. 1978: Show caves of Slovenia - guide,

Naše jame, č.15/1974 a č.20/1979 Ljubljana

RNDr. Jiří Otava
ZO ČSS 6-14 Suchý Žleb

INFORMACE ZE ZO ČSS

AKCE SLOVENSKO - MAĎARSKO 1980

Ve dnech 10.-17.8.1980 proběhla společná akce ZO ČSS 6-10 Metra Blansko a 6-16 Tartaros, zájezd do některých krasových oblastí Slovenska a severního Maďarska.

Při pobytu na Slovensku byly navázány užší kontakty se členy oblastních skupin Slovenské speleologické společnosti Rimavská Sobota a Rožňava. Během třídního pobytu na Slovensku (jako výchozí bod posloužilo tábořiště u Gombasecké jeskyně) byly navštíveny některé lokality Silické planiny jako např. jeskyně Silická ľadnica, Ardovská j., j. Milada, Májkova a Zbojnická j. Speleoalpinistické družstvo pak zdolalo 10.8.80 propast Barazdaláš pod vedením G. Stibrányiho. Na cestě do Maďarska skupina zavítala do Zadielské doliny a seznámila se s geomorfologickými zvláštnostmi přilehlé náhorní plošiny, než překročila hraniční přechod.

V Maďarsku výprava přebývala na základně v obci Bodvaszilás, odkud byly podnikány vycházky do okolí. Uskutečnily se postupně exkurze do jeskyně Meteor a č. 404 a byly realizovány exkurze povrchové. Mimoto skupina podnikla zájezdy do jeskyně v Aggteleku a do Miskolce. Zvláštní pozornost si zasluhuje návštěva jedné oblasti Bukových hor, v blízkosti Miskolce, kde se přítomní seznámili s pozoruhodnými útvary zdejšího krasového území při povrchové exkurzi. Mimo to se uskutečnil dvakrát za sebou sestup do jedné z nejkrásnějších maďarských propastí, do Almási zsomboly a vyvrcholením pobytu bylo zdolání nejhlubší maďarské propasti - Vecsembüki zsomboly (-243 m) dne 16.8.80. Propast byla slezena smíšeným speleoalpinistickým družstvem ve složení : Béres, Szebesta (MLR), Lewandowski (ZO ČSS 6-10), Gracias, Zahradník, Jaroš, Šmíkmátor a jako první žena z Československa J. Šmíkmátorová (všichni ZO ČSS 6-16). Sestup do této krásné a impozantní propasti proběhl za 8,5 hodiny.

Celá akce posloužila k poznání nám dosud neznámých krasových partií Slovenska a Maďarska a k prohloubení spolupráce se slovenskými a maďarskými kolegy.

Ferdinand Šmíkmátor
ZO ČSS 6-16 Tartaros

NEJHLUBŠÍ ČESKOSLOVENSKÉ JESKYNĚ

Ve dnech 6.-8.6.1980 navštívili tři členové ZO ČSS 1-06 Speleologický klub Praha nejhlubší československé jeskyně - Starý hrad a Záskočie v masivu Krakovy hoľy v Nízkých Tatrách. Zúčastnili se pracovní akce na pozvání jeskyňářů oblastní skupiny Slovenské speleologické společnosti ve Zvolenu, vedené

P. Hipmanem.

Podle dohody se v sobotu zúčastnili výkopových prací ve Starém hradě, při nichž se podařilo prokopat zahlíněnou chodbu a vytvořit tak novou cestu pod hlavní propast, použitelnou bez jakýchkoliv výstupových pomůcek. Tato cesta má velký význam pro urychlení výstupu i sestupu a transportu materiálu, čehož bylo využito při plánovaných pracovních akcích v nejnižších částech jeskyně, zejména při pokusech o překonání koncového sifonu. Během akce sestoupili dva členové ZO ČSS 1-06 do hloubky 145 m pod soustavu čtyř propastí. K sestupu i výstupu bylo užito lan, kterými je jeskyně stabilně vystrojena.

V neděli 8.6.80 navštívili členové ZO ČSS 1-06 exkurzním způsobem v té době nejhlubší československou jeskyni, systém Na Predných - Záskočie. K sestupu použili výše položeného vchodu (Na Predných), odkud se soustavou puklin, komínů a propástek dostali přes oblast zvanou Krematorium do Gigantického domu. Odtud prošli Zvolenskou chodbou, která tvoří horní patro jeskyně, do Tábora 73 a dále meandry přes Marcovu propast, propast Mariánku a Šrolovu propast až k mrtvému jezeru v Perlovém domu, které vytváří koncový sifon jeskyně. Na povrch vystoupili spodním vchodem (Záskočie), který leží poblíž Tábora 73. Celá jeskyně je stabilně vystrojena dřevěnými a lankovými žebříky. K sestupu nebylo tedy zapotřebí žádných výstupových pomůcek. Průvodcem po jeskyni byl Ing J. Slánčík z OS SSS Zvolen.

Dne 4.10.1980 se podařilo členům oblastní skupiny SSS Zvolen pod vedením P. Hipmana vyčerpát koncový sifon na dosavadním dně jeskyně Starý hrad (-277 m). Akce se zúčastnili také dva členové ZO ČSS 1-06 Speleologický klub Praha, pracovní skupiny Specialisté.

Za sifonem bylo objeveno asi 500 m nových chodeb s obrovskou dómovitou prostorou. Chodby jsou většinou horizontálního charakteru a svými rozměry se výrazně liší od dosud známých partií jeskyně. Klesání partií za sifonem je přesto patrné a Starý hrad se tak stává nejhlubší jeskyní v Československu s hloubkou 322 m.

D.H.+J.U.

JESKYNĚ TURSKE MAŠTALÉ V ČESKÉM KRASU

Nacházejí se na skalním ostrohu Tetínských skal mezi řekou Berouňkou a lomem č. 152 "Pod hradem", který jeskyně také z podstatné části zničil.

Jeskyně byly známy hlavně v dřívějších dobách, kdy se o ně zejména po archeologické stránce zajímali mnozí badatelé - zvláště Jaroslav Petrbok. Bohužel dokumentace těchto jeskyní se nezachovala.

Po skončení činnosti lomu zde zůstala torza zhruba 18ti jeskynních vchodů, které většinou tvoří menší samostatné jeskynky. Tyto zbytky lze podle polohy v současné době rozdělit na tři části.

První část tvoří jeskyně, které jsou vytvořeny jako odbočky na dislokaci směru S-J, klesající dosti strmě k severu, na které byla dle archivních zpráv vytvořena tzv. ústřední chodba. Celková délka jeskynních chodeb

vchodů 01 - 07, nacházejících se v tomto pruhu, dosahuje délky 43,5 m.

Druhou část tvoří tzv. Javorová jeskyně, nacházející se nad I. částí, asi 5 m nad vchodem č. 04 a pokračuje v severní stěně tohoto ostrohu nad tratí. Celková délka těchto jeskyní dosahuje 30 m.

Třetí část tvoří tzv. Průvanová jeskyně, jejíž vchod se nachází zhruba 8 m nad jeskyněmi č. 01 a 02. Dosahuje délky 13 m.

V roce 1979 byly tyto zbytky zdokumentovány. Bylo zaregistrováno 18 jeskynních vchodů s prostorami o celkové délce 86,5 m. Jeskyně se nacházejí v pruhu dlouhém zhruba 35 m a širokém 10 - 15 m. Výškový rozdíl mezi nejvýše (14) a nejnižše položenou jeskyní činí zhruba 28 m.

Josef Plot

ZO ČSS 1-02 Tetín

ZÁVAZEK NA POČEST 16. SJEZDU KSČ

My, speleologové, členové ZO ČSS 7-06, se připojujeme k závazkovému hnutí, k rozvoji pracovní aktivity a iniciativy tímto závazkem. Jsme si vědomi toho, že svou činností v rámci dobrovolné zájmové organizace České speleologické společnosti můžeme přispět k rozvoji poznání, k získání cenných informací pro potřeby využití nerostného bohatství naší vlasti, zabezpečení zdravého prostředí pro další rozvoj socialistické společnosti, rozvíjení teoretických a praktických znalostí široké veřejnosti v přírodovědné a světonázorové výchově a tím aktivně přispět k dalšímu rozvoji osobnosti socialistického člověka při aktivním využívání volného času.

Zavazujeme se :

1.) Při průzkumné činnosti vyplývající z programových cílů ČSS a plánu práce ZO ČSS 7-06 :

a) odpracovat 250 pracovních směn, převážně ve volném čase, při průzkumu a dokumentaci krasových jevů na území Severomoravského kraje, případně podle potřeby orgánů ČSS na území celé ČSR v roce 1980,

b) při průzkumu věnovat zvýšenou pozornost ochraně krasových jevů a zpracování základních informací pro potřebu státní ochrany přírody,

c) v rámci dokumentační činnosti zpracovat do 31.12.1980 souhrnnou zprávu o krasových jevech v jižní části série Branné pro potřebu orgánů státní ochrany přírody,

d) nadále spolupracovat a dále rozvíjet aktivní součinnost s orgány geologického průzkumu a těmto předat základní informace pro potřebu dobývání mramorů ve zkoumaných lokalitách, které se nacházejí v dobývacích prostorech.

2.) V oblasti výchovné činnosti :

a) uspořádat přednášky pro širokou veřejnost k problematice vzniku a využití krasových jevů s cílem rozšířit teoretické znalosti občanů o této problematice,

b) společně s příslušnými orgány ČSTV uspořádat setkání krasové turistiky ve vybraných oblastech

činnosti ZO ČSS 7-06 v roce 1980 a 1981,

c) členové ZO ČSS 7-06 se budou aktivně podílet na činnosti odborných komisí ČSS, vyšších orgánů ČSS a ve funkci lektorů zabezpečí odborné proškolení členů ČSS v dokumentační a speciálně odborné činnosti.

3.) V oblasti pracovních a pracovních styků se spřátelenými speleologickými organizacemi socialistických států :

a) nadále ijet úzkou spoluprací s polskými speleology při řešení průzkumných a ochranných úkolů v oblastech při státní hranici mezi ČSSR a PLR. Zabezpečit poznávací exkurzi polských speleologů na pracovištích ZO ČSS 7-06,

b) navázat úzký kontakt se sovětskými speleology a vytvořit podmínky pro jejich exkurzi do krasových oblastí severní Moravy.

Tento závazek jsme obdrželi k otištění od E. Maděry, předsedy ZO ČSS 7-06 Králický Sněžník, dopisovatele Stalagmitu za Severomoravský kraj.

K DVACETINÁM JESKYŇÁŘŮ V PLZNI

Nechce se tomu věřit, že je to tak dávno, ale když se v minulém roce na podzim sešlo na šedesát lidí, hochů a dívek, mužů a žen i matek a tatíků, tak jsem se povívil, jak ti lidé kolem stárnou ! Tenkrát těm, co se mnou na plzeňsku začali jeskyňářit, bylo kolem patnácti let, teď jsou z nich dospělí dělníci, učitelky, docenti a inženýři i inženýrky a vedle nich sedí jejich děti, taky už jsme spolu prolezli pár děr ! Tak se tady sešli dvě, možná tři generace plzeňských jeskyňářů a nejednou jsem si uvědomil, že s nimi (a pochopitelně i se mnou) zestárl i ten náš klub jeskyňářů, jak jsme mu v prvopočátku říkali. A když zestárl, má právo na vzpomínku, na tradici.

Právě tuhle tradici jsme tenkrát postupně vytvářeli, chtěli jsme z toho klubu mít něco zajímavého, co by nás k němu táhlo a co by nás odlišovalo od jiných lidí, jezdících ven do přírody. Vznikala, ta naše tradice - a kupodivu - udržela se. Rozepíšu se o ní trochu, možná s trochou stařecké nostalgie (jsem přece už Dědouš), možná, že dá některým jeskyňářským skupinám s mladším věkovým průměrem námět k zavedení vlastních zvyklostí. Máme to všechno zapsáno v omšelých "Regulích Towaryšstva jeskyňářů v Plzni", z nichž budu citovat.

V Hlavě III. těchto Regulí stojí psáno : W čele towaryšstwa stojí staršínové, jichž jest pět : matrikář, kronikář, strážce společného majetku, obřadník a nejstarší ze staršínů, zvaný Dědouš, jenž řídí počínání towaryšstwa.

Tehdy nebyly stanovy, které by určovaly, jak se má co organizovat, museli jsme vystačit s vlastním rozumem, ale přibližně jsme se strefili. Vezmeme-li to pozpátku, tedy dědouš je předseda, obřadník jednatel, strážce pokladník a hospodář, kronikář je jasný, matrikář je vlastně místopředseda. K původním funkcím později přibyl ještě "nálevník", který dbal, aby "číše nikomu z towaryšstwa newysychala", ale to bylo až v době větší věkové vyspělosti členstva.

Hlava IV : "Přijímání členů jeskyňářského towaryšstwa děje se obřadem zvaným Skok přes kůži".

To byl zvyk přejatý od horníků a přizpůsobený našim potřebám. K tomu se v Regulích říká dále : K tomu účelu sloužíž kůže stažená z jeskynního permona za nowoměsíční noci dvacet sáhů od vchodu do jeskyně. Hřbetní část kůže na useň vydělanou jest opatřiti nápisem : "Jsemť já permon z temna říše, chovejte se všichni tiše. Kůži mou kdo přeskočí, kotoul při tom wytočí, nedá při tom ani hlesu, tomu štěstí já přinesu."

Pro nově přijímaného člena byla určena dvouměsíční zkušební lhůta, při níž měl aspoň dvakrát pracovat na jeskyni (později a nyní dokonce třikrát). Při skoku přes kůži, který se provádí buď v jeskyni za svitu jeskyňářských kahanců nebo na povrchu za svitu živého ohně, je předepsaný rituál. Obřadník předvede novice před shromážděné towaryšstvo a osloví je : "Wzácní soudruzí, staršínové jeskyňářského towaryšstwa i ty, předsedo náš Dědouši ! Předvádím druhá N.N. jako novice našeho."

Nyní opět z Regulí : Hlava X. Dědouš wtana poklepe kopáčem na dřevo třikráte, aby zjednal sobě klid a položí nowici otázky :

Ad primo : Chceš naší práci jeskyňářské nápomocen býti, ne však ku prospěchu vlastnímu, leč k rozkvětu krás naší milované vlasti ze všech sil a možností svých pracovati ?

Ad secundo : Chceš w jeskyňářském towaryšstvu podle soudružských zásad žítí a Regulí se spravovati, usnesení towaryšstwa zachowávati a pokynů staršínů poslušen býti ?

Ad tertio : Chceš se podle hesla "Jeden za všechny, všichni za jednoho" řídit ?

A quarto : Chceš skokem přes kůži jeskynního permona zpečetit vstup svůj do towaryšstwa jeskyně aniž vydáš při něm hlesu ?

Hlawa XI. Odpowí-li nowio na všechny otázky kladně, rozvine obřadník na zemi kůži a nowio ji přeskocí kotoulem. Při kotoulu má každý člen, který se již skoku přes kůži podrobil, rostlým prutem stromovým ne silnějším než lidský malík udeřit nowice přes hýždě. Wydá-li nowio při tomto obřadu jakýkoliv hles, musí skok přes kůži opakovat znova, nikoliv však dříve než příští měsíci. Tento obřad se zakončí tím, že přijatý nowio se se všemi členy towaryšstwa srdečně políbí, počínaje Dědoušem a staršiny. Poté zaspívají všichni jeskyněšský chorál a nowé přijatý člen towaryšstwa ostatní členy pohostí.

Tolik tedy o přijímání nových členů tak, jak jej zavedl Klub jeskyněšů v Plzni, nynější ZO ČSS 3-02 "Jeskyněši" Plzeň.

A ještě několik technických poznámek. Protože bylo na jeskynní permony v Západočeském kraji (a pravděpodobně i jinde) vyhlášeno celoroční hájení, opatřujeme si kůži pro tento obřad z Řempa, ale je dosti drahá, tak raději kupujeme v drogerii kůži na okna, ta je ještě dražší, ale aspoň se dostane. Nápis na ni provede ten, kdo neprozřetelně prozradí, že je gramotný. Svit jeskyněšských kahanů předstíráme tím, že rozsvítíme hlavovky, protože jsme elektrifikováni. Podařilo se nám opatřit několik karbidů (díky za ně kamarádům z Koněpruských jeskyní), ale karbid je u nás možno zakoupit jen v množství 100 kg, to je pro nás neekonomické. Tak to řešíme tím, že tajně rozděláváme ve volné přírodě ohničky, protože se to taky nesmí, aspoň v našem kraji. Ale přece se skáče !

Václav Kuttan (Dědouš)

* * *

100 LETÉ VÝROČÍ ANTONÍNA BOČKA, ZAKLADATELE ZÁJMOVÉ SPELEOLOGIE

Dne 15. srpna 1880, tedy před 100 lety se narodil v Brně Antonín Boček, známá osobnost přírodovědného života. Věnoval se vlastivědné práci po mnoho let jako funkcionář Musejního spolku v Brně i jako významný činitel akvaristického spolku Cyperus. Již jako student gymnasia na Jánské ulici intenzivně pracoval v českém spolku Slávia. Jeho činnost se projevila zejména ve speleologii při průzkumu Moravského krasu. Spolu s Dr. Absolonem vytvořil pro tuto práci organizační základnu, již bylo založení Jeskynní sekce při Přírodovědeckém klubu v Brně. Účelná, jednoduchá práce a píle členů ve spojení s prosazováním moderních metod a vědeckých poznatků vedla pak brzy, již druhý rok po založení, roku 1909 k objevu jeskyní Punkevních a Kateřinské. Tyto práce jsou velmi podrobně dokumentovány.

Antonín Boček vykonal také nemálo na úseku ochrany krasových jevů založením a prací ve Společnosti pro zachování jeskynních krás. O Moravském krasu napsal v r. 1922 a 1928 dvě ucelené publikace s turisticko-naučným obsahem, publikoval řadu dalších prací a příspěvků a také přednesl pro veřejnost velké množství přednášek.

V době II. světové války našla k A. Bočkovi cestu řada mladých nadšenců, kteří ve styku s ním a z jeho prací čerpali jak cenné zkušenosti a informace o krasovém výzkumu a literatuře, tak i podporu výzkumných prací.

Tyto zájmy zorganizoval A. Boček již v roce 1945 založením Speleologického klubu v Brně. Jeho úspěšným snahám se staví po bok založení časopisu Československý kras, který v edici ČSAV dodnes pokračuje.

Jako předseda Speleologického klubu prosazoval A. Boček kolektivní přístup k zájmové speleologii řádnou dokumentací a publikování získaných poznatků, studiem literatury a zdokonalování průzkumných metod i seriózní výměnu informací a zkušeností.

Antonín Boček zemřel v Brně dne 18. srpna 1955.

RNDr. Přemysl Ryšavý
ZO ČSS 6-12 Speleologický
klub Brno.

VZPOMÍNKA NA PROF. KARLA ABSOLONA

Dne 6. října 1980 tomu bylo právě 20 let co zemřel v Brně prof. dr. Karel Absolon, významný československý geograf, geomorfolog, speleolog, paleontolog a archeolog. Za svého života se plně věnoval především průzkumné činnosti v Moravském krasu, kde dokázal své znalosti úspěšně spojit s prací dělníků.

Byl vůdčí osobností při všech významných objevech jeho doby (J. Punkevní, J. Kateřinská, zpřístupnění dna Macochy a pod.) v Moravském krasu, který systematicky zmapoval, prozkoumal a popsal. Jak nyní po objevení Amaterské jeskyně víme, správně předpokládal rozsah podzemí Punkvy a mnoho nechybělo, aby mu Punkva vydala své tajemství v míře větší, než bylo objevení Punkevních jeskyní.

Prozkoumal také světoznámé lokality prehistorického člověka v Předmostí na Moravě a v Dolních Věstonicích. Podnikl řadu zahraničních cest, aby studoval krasové území ve Francii, Anglii a hlavně na Balkánském poloostrově.

Jeho odborné práce jsou dodnes jedním ze základních kamenů československé speleologie.

-rř-

VZPOMÍNKA NA JAROSLAVA PETRBOKA

Mnozí speleologové starší a střední generace pamatují legendární postavu Českého krasu - Jaroslava Petrboka. Pro ty mladší je legendou.

Byl to právě on, kdo přispěl k věhlasu Českého krasu, kdo prozkoumal celou řadu jeho jeskyní a zachránil před zničením množství cenného materiálu. Právě

on přímo pod rukama lomařů zachraňoval nálezy kostí zvířat doby ledové i stopy pravěkého osídlení.

Byl svéráznou postavou, o které jste nyní vypráví s úctou staří lomaři ze Srbska, Karlštejna, či z Koněprus.

14. prosince 1980 je tomu právě 20 let co nás Jaroslav Petřek pustil na

RŮZNÉ

SPELEOLOGIE A SPELEOALPINISMUS

V poslední době nabývá na ostrosti polemika (v některých ZO ČSS, zejména na území Jihomoravského kraje) mezi jeskyňáři o vztahu speleologie a speleoalpinismu. Na problematiku je pohlíženo, zjednodušeně řečeno, z těchto dvou aspektů:

1) speleoalpinismus je samoučelná sportovní disciplína, která nemá s jeskyňářskou praxí nic společného, pouze prostředí,

2) totéž, je metoda pohybu po jeskynních systémech, bez níž je v současné době návštěva těchto systémů a jejich následný výzkum nemožný.

Oba tyto názorové extrémy vyjadřují určitý pohled. Je však zcela evidentní, že každý nezaujatý jeskyňář se ztotožní s druhou alternativou. Charakterizuje totiž situaci tak, jak je v obecném vědomí (jak v měřítku našem, tak i světovém) chápána. Je sice pravda, že existují určité skupiny jeskyňářů, pro něž je zdolávání vertikálních jeskynních systémů čistě sportovní záležitostí (typickým příkladem je situace v Polsku, rovněž tak činnost některých ZO ČSS a OS SSS) ale toto pojetí je pouze určitým trendem, který není zdaleka určující pro celkové hodnocení. Drtivá většina speleologů chápe speleoalpinismus jako progresiv-

ní metodu dosažení všech částí libovolného jeskynního systému, za použití moderních technických pomůcek, což velmi přesně charakterizuje anglický ekvivalent "vertical caving", rozšířený v evropské literatuře. (Zájmemce o problematiku historického vývoje tohoto lezeckého směru a o technickou stránku věci, odkazují na bohatou zahraniční literaturu a na práce p.g.V. Lysenka, publikované ve sbornících Český kras.) To je také, dle mého názoru, jediný správný výklad, protože pouhé zdolání určité propasti má pouze velmi omezený význam pro speleologii, jakožto vědní disciplínu. Ta totiž, jak je všeobecně známo, vyžaduje komplexní přístup k sumarizaci vědeckých poznatků při objevení, nebo i pouhém jednorázovém navštívení libovolného jeskynního systému. A právě využití moderních speleoalpinistických pomůcek bylo tou vpravdě revoluční změnou, která umožnila sestoupit celým kompletním týmům vědeckých pracovníků všech oborů do nejhlubších propastí světa, jako byly např. některé akce specialistů SSS a pražských skupin. Z uvedeného je zřejmé, že speleoalpinismus není nějakou výsadou sportovně vyspělých jednotlivců, ale běžným prostředkem pohybu v podzemí. Osvojení alespoň jeho základů by se mělo stát snahou každého, kdo si chce říkat jeskyňář. Tak nás o tom jasně poučuje celosvětová praxe. Pouhé zvládnutí elementárních prvků lanové techniky poskytuje každému netušené možnosti při jakýchkoliv exkurzích, ale hlavně při běžné pracovní praxi na lokalitách. Osvojení techniky pak není zdaleka predisponováno fyzickou připraveností jednotlivce, ale je přístupné nejširšímu kádru jeskyňářů, což dokumentují nejlépe výsledky žen a mužů i ve věku nad 50 let. Limitním faktorem je však psychický stav, který je ve většině případů nepřekonatelnou bariérou, zabráňující se adaptovat na novou metodu. Tato situace je však vysvětlována pomocí množství více méně trapných výmluv. Tím se tito jedinci stylizují do role ortodoxních zastánců klasické techniky (žebře, vrátky), odmítající vše nové, což je v dnešní době přímo nesmyslný anachronismus, zejména s přihlédnutím k bouřlivému rozvoji zahraničních systémů lanových technik.

Bylo by proto vhodné, aby se na popisovanou problematiku přestalo pohlížet jako na nějakou exotickou záležitost, ale aby se stala všedním prostředkem pro realizaci krasových výzkumů, na což by měla být v budoucnu zaměřena výchovná činnost ústředních odborných komisí. Tím bude dosaženo podstatně lepších pracovních výsledků, než tomu bylo v ČSS dosud zvykem.

Ferdinand Šmíkmátor
předseda ÚOK technické

TECHNIKA YUSAR

RNDr. J. Otava ze ZO ČSS 6-14 Suchý žleb nám zaslal do redakce krátkou poznámku o technice YUSAR a materiálu používaném v Jugoslávii.

"Zajímavá je konfrontace výstroje a výzbroje s kolegy ze Sežany v Jugoslávii. Jejich výbava sestává vesměs z materiálu, který mohou snadno nakoupit v

Terstu - např. výtečná lana Edelrid Superstatic, nepromokavé kombinézy, karabiny, karbidky aj. Lampy nosí přes rameno vpředu, acetylén vede hadička k hořáku na přilbě. Sami si karbidky upravují přidáním pumpičky, což silně zvyšuje svítivost, ale často i provozní potíže a někdy neúmyslně zkracuje dobu svícení na jednu náplň. Zajímavé je, že nejen jeskyňáři ze Sežany, ale jak jsme se dozvěděli i mnozí zkušení lezci ze sousedních skupin, setrvávají při šplhání na jumarech, byť uznávají nesporné přednosti bobgibbsů.

Velmi cenné pro nás bylo detailní teoretické seznámení s technikou YUSAR (která je variantou techniky Cordelettes). Tato technika lezení umožňuje malým skupinám zdolávat bez podpůrného družstva i mnohasetmetrové studňovité propasti. Její podstata tkví v tom, že po patřičných úpravách a přípravách za sebou lezci po slánění stáhnou lano a ve vertikále zůstává pouze tenká šňůra. Pomocí ní se při výstupu vytáhne upravené horolezecké lano opět nahoru. Tak je možno s minimálním počtem lan slézt např. Brezno pod Gamsovo glavicou do hloubky 760 m pouze ve dvojici bez podpůrného družstva, jak se to podařilo loni J.Sabolkovi a F.Malečkarovi."

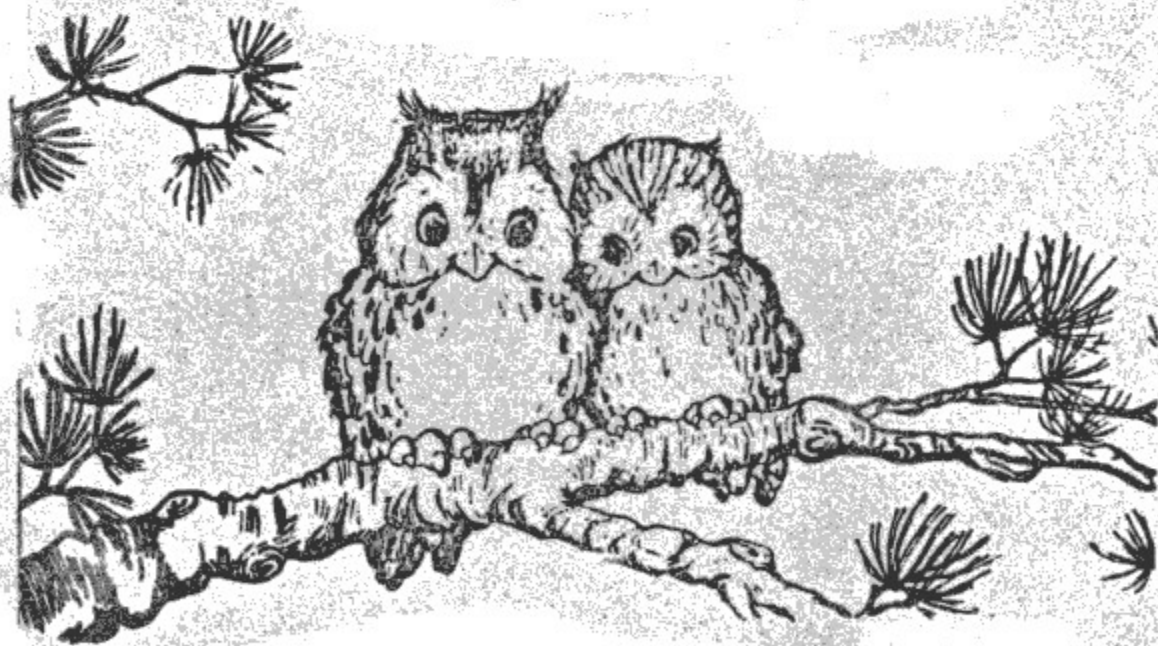
Věříme, že nám Dr.J.Otava zašle podrobnější článek o uvedené technice, se kterým vás seznámíme.

OZNÁMENÍ

Měsíc srpen byl pro ZO ČSS 3-02 "Jeskyňáři Plzeň" ve znamení svateb. Do stavu manželského vstoupili členové ZO Petr Braun, Stanislav Oberdörfer, Pavel Šindelář a Dáša Truková.

Blahopřejeme !

Ilona Kostová, dopisovatelka Stalagmitu

NÁVŠTĚVY PLZEŇSKÉHO HISTORICKÉHO PODZEMÍ

Protože se mnozí žádosti o zprostředkování návštěv pro zájemce o plzeňské historické podzemí, oznamujeme, že celé podzemí města Plzně je dosud pracovištěm, na němž se podílejí různé firmy. Proto není možné organizovat průběžné návštěvy. Pokud by se zájemci spokojili pouze s prohlídkovým okruhem v roz-

sahu, jak jsme jej ukazovali při akci "Plzeň ze spodu", tj. asi dvouhodinovým okruhem, může ZO ČSS 3-02 "Jeskyňáři", 301 56 Plzeň, Suvorovova 22 zprostředkovat prohlídku pouze organizovaným členům ČSS. Pište tedy na uvedenou adresu nejméně měsíc před plánovanou návštěvou a uveďte raději několik termínů, kdy chcete přijet. Ubytování zajistit nemůžeme.

- VK -

PŘÍRŮSTKY ZAHRANIČNÍ LITERATURY V CENTRÁLNÍ DOKUMENTACI ČSS

Podle sdělení Dr.B.Kučery, předsedy ÚOK dokumentační, byla obhacena centrální dokumentace ČSS o tyto přírůstky zahraniční literatury :

Anglie

Proceedings of the speleological society 1979, vol. 15, No 2 (University of Bristol)

Francie

Grottes st gouffres 1979, No 71,72
Spelunca 1979 No 1,2,3,4 a 1980 No 1

Itálie

Sottoterra 1979 No 52,53
Notiziario del circolo speleologico romano 1978 No 1/2
Speleologia (Rivista della Societa speleologica italiana) 1979 - 1,2

Jugoslávie

Nase jame 1978, No 19
Letopis (Slovinska akademija) 1979, No 29

Maďarsko

Karszt - és Bárlangkutató 1977, 1-2, 1978, 1-2, a 1975 - 1980 IX. köt.

NSR

Leichinger Höhlenfreund 1979, 1,2
Mitteilungen (Verband Deutsch.Höhlen und Karstforscher) 1979, 1,2,3

NDR

Der Höhleforscher 1979 2,3,4

Polsko

Kras i speleologia 1978, 2/XI

Švýcarsko

Bulletin bibliographique spéléologique 1978, 16,17

USA

The NSS Bulletin 1979, No1.3
NSS News 1979 č. 1 - 11

UIS

UIS - Bulletin 1979 č. 1/2 (19)

ČESKOSLOVENSKÝ KRAS Č. 31 / 1979

V nakladatelství Academia vyšel 31.ročník Československého krasu. Obsahuje řadu článků, zpráv, informací, recenzí literatury i historických zmínek.

V hlavních článcích se seznámíte s problematikou chronologické pozice poslední fáze ústupu svahů v československých krasových oblastech v podání V.Ložka. Holocenními netopýry z jeskyně Záskočie v Liptovském krasu se zabývá P.Rybar. St.Tuma se věnuje lokalizaci, popisu a dokumentaci krasových jevů mezi Malou Chuchlí a údolím Dalejského potoka. J.Vítek nás seznámí s pseudokrasovými jevy území Prachovských skal. Zatím co spodnokřídový fosilní kras Rudické plošiny v Moravském krasu je předmětem práce P.Bosáka. J.Pelíšek se zabývá rytmicky tenké vrstevnatými sedimenty v jeskyních Moravy a J.Pavlica popisuje pseudokrasové jevy ve flyšových horninách Vnějších Karpat. 70 let jeskyní Punkevních a Kateřinské je námětem článku O.Stelcla. J.Müller se zabývá Moldavskou jeskyní na jihovýchodním okraji Jasovské planiny Jiho-slovenského krasu.

Ve zprávách se seznámíte s příspěvkem J.Cílka ml. o rekrystalizaci stigmatitu; I.Turnovec informuje o krasových jevech pod cenomanskými sedimenty u Zadní kopaniny; I.Horáček o nové paleontologické lokalitě na Zlatém koni u Koněprus; D.Havlíček, J.Suba, J.Urban, K.Vešák a A.Zelenka o Únorové propasti - nové propasti Českého krasu; J.Cabicar a P.Formánek o krasových jevech mirovického metamorfovaného ostrova. Dále s příspěvky J.Cabicara o krystalických vápencích molda-

nubika na Vlašimsku a o nekrasové jeskyni u Litoměřic J. Pelíšek informuje o krasových jevech v krystalických vápencích v severní části moravika (sz. Morava) a o kalcitových výplních puklin ve vápencích Moravského krasu. V. Ložek o biostratigrafických výzkumech v jeskyních Řečiště, Srači a Holštejnské v Moravském krasu. O nové zjištěné jesky v Itálii - Grotta di Frasassi informuje O. Štelci.

V recenzích italských a seznamíte s těmito publikacemi:

J. Fridrich, F. Sklenář - paläolitische und mesolithische Höhlenbesiedlung des Böhmischen Karstes (zabývá se starší a střední dobou kámenou v Č. krasu).

L. Jakucs - The geogenetics of karst regions. Variants of karst evolution. (Autor se v publikaci zabývá umístěním krasové morfologie ve vědě, obecnými kritérii krasování a souhrně o krasové korozi a jejích činitelích, evoluci krasu a jeho změnami způsobenými vlivem člověka. Je dobrým příspěvkem v oboru geneze krasu).

E. G. Otvos Jr. - "Pseudokarst" and "pseudokarst terrains": Problems of terminology (zabývá se problematikou definování pseudokrasu a pseudokrasových jevů a předkládá svůj názor na rozlišování jevů pseudokrasových a nekrasových forem).

M. Pulina - Zjawiska krasowe w Sudetach polskich (shrnuje výsledky výzkumu krasu Sudet v PLR, který byl prováděn v letech 1954 - 1976. V závěru podává autor - jako jeden z prvních vůbec - charakteristiku a definici tzv. izolovaného neboli ostrovního krasu).

V. N. Dubljanskij - Karstovyje peščery i šachty Gornogo Kryma (shrnuje výsledky komplexních výzkumů Horského Krymu z let 1958 - 1976).

Recenze časopisů zahrnují časopis Naše jame 19/77, Kras i speleologia svazek 1(X), Die Höhle, r. 29/78 č. 1 - 4, Spelunca 4 série r. 18 č. 1 - 4, Karst und Höhle r. 1977, Sottoterra r. XVII č. 49, Speleologia Emiliana r. 15 č. 8, Notiziario del Circolo Speleologico Romano XXI/2 - XXII/1-2, Kobilje č. 8, Bulletin of the National Speleological Society sv. 39, č. 4 a sv. 40, č. 1-3.

V rubrice "Výzkum - organizace" V. Ložek vzpomíná na M. Hese. J. Urban informuje o II. mezinárodním setkání speleologů v Mor. krasu v r. 1978. J. Šilar informuje o Mezinárodním sympoziu o krasové hydrologii v Budapešti v září 1978. O slavnostním kolokviu "50. let organizované speleologie v Harcu" informuje J. Urban. P. Glozar podává zprávu o činnosti Speleologického klubu v Brně za rok 1978. Správa o činnosti Slovenské speleologické společnosti je podávána J. Hlaváčem. O činnosti Muzea slovenského krasu v r. 1978 informuje jeho ředitel A. Chovan.

Rubrika "Z historie" přináší příspěvek C. Votruba o jeskyni Wonderfontein v Transvaalu a dr. E. Holubovi. A. Pakr informuje o zpřístupňování Moravského krasu a krasové turistice ve světle historie.

Závěrem lze s uspokojením konstatovat, že si Čs. kras stále udržuje svou úroveň, odpovídající jeho poslání jediného periodického československého krasového sborníku. I když jeho náklad 500 výtisků představuje opravdu velmi malou kapku do moře touhy po odborné speleologické literatuře mezi 2.000 aktivních československých speleologů i řady ústavů, institucí a knihoven. Těžko mohou Čs. speleologové získávat cizí literaturu od svých zahraničních přátel výměnou za Československý kras, protože se jej mnohdy nepodaří získat ani jím. Zvýšení nákladu Československého krasu by bezesporu přispělo československé organizované speleologii.

-VR-

S T A L A G M I T

neperiodický zpravodaj ÚV ČSS

pouze pro členy ČSS a zdarma

vydává:

ZO ČSS 1-06 Speleologický klub Praha

120 00 P r a h a 2 - Slezská 48

odpovědný redaktor: Vladimír Vojtíš

redakční rada: J. Hromas p.g., E. Keslová

V. Vojtíš

náklad: 1.400 kusů

tisk: Vojenské stavby o.p. Praha

VÝNOS MINISTERSTVA KULTURY ČSR O ODMĚŇOVÁNÍ NEKTERÝCH PRACÍ (ČINNOSTÍ) KONANÝCH MIMO PRACOVNÍ POMĚR (pokračování z č. 4-5/80)

§ 4

Příplatky za práci ve ztíženém nebo zdraví škodlivém prostředí.

Dělníkům odměňovaným hodinovou sazbou a pracujícím ve ztíženém nebo zdraví škodlivém prostředí, přísluší za každou odpracovanou hodinu příplatek ve stejném rozsahu a za stejných podmínek jako je stanoveno v příslušném výnosu o úpravě mzdových podmínek dělníků používaném v organizaci.

§ 5

Cena spotřebovaného materiálu, použití vlastních nástrojů a náhrady cestovních výdajů.

(1) Do sjednané odměny (s výjimkou fotografických prací) je nepřipustné zahrnovat úhrady materiálu dodaného pracovníkem a spotřebovaného k provedení sjednaných prací (činností). Náhradu za dodaný materiál vedle sjednané odměny, pokud to bylo předem mezi organizací a pracovníkem sjednáno v dohodě, lze poskytnout jen na základě předložených dokladů o jeho řádném nabytí.

(2) Použije-li pracovník k výkonu prací (činností) vlastních nástrojů, náradí nebo pomůcek (s výjimkou pomůcek k výkonu fotografických prací), může za to požadovat zvláštní náhradu od organizace jen v tom případě, jestliže poskytnutí takové náhrady bylo předem v dohodě výslovně stanoveno. Výši náhrady stanoví ředitel organizace s přihlédnutím k pořizovací ceně nástrojů, náradí nebo pomůcek, ke stupni opotřebení a délce jejich užívání.

(3) Náhrady podle ustanovení vyhlášky ministerstva financí ze dne 24.10.1967 č. 96/1967 Sb., o náhradách cestovních, stěhovacích a jiných výdajů se nezahrnují do sjednané odměny a lze je poskytnout jen tehdy, jestliže poskytování náhrad bylo ve smyslu § 1 odst. 3 písmene b) citované vyhlášky mezi organizací a pracovníkem dohodnuto.

§ 6

(tímto paragrafem se ruší a mění platnost dřívějších výnosů a směrnic, které jsou v plném znění výnosu uvedeny)

§ 7

Tento výnos nabývá účinnosti dnem 1.1.1974

Přílohou k uvedenému zkrácenému znění výnosu 15 555 je sazebník odměn, z něhož přinášíme podstatný výňatek

1) Dokumentační a bibliografická činnost

(dokumentační a bibliografické záznamy v knihách a časopiseckých člancích pro knihovny

za 1 záznam norm. obsáh.

a) český nebo slovenský záznam Kčs 2,- 3,-
b) cizojazyčný záznam Kčs 4,- 6,-

2) Fotografické práce

(zhotovení a dodání fotografických prací pro potřebu organizace, pokud nejde o díla ve smyslu autorsko-právním)

a) černobílá fotografie

- za 1 reportážní záběr (včetně negativu)	až Kčs 19,-
- za 1 technický záběr (včetně negativu)	až Kčs 28,-
- za zhotovení reprodukce (včetně negativu 6x9)	až Kčs 7,-
- za zhotovení zvětšeniny formátu 9 x 12 cm	až Kčs 2,25
formátu 9 x 18 cm	až Kčs 3,25
formátu 18 x 24 cm	až Kčs 6,-
formátu 24 x 30 cm	až Kčs 11,50

b) barevná fotografie

- za 1 záběr technické reportáže (včetně negativu)	až Kčs 40,-
- za zhotovení zvětšeniny do formátu	

7,6 x 10,5 cm	první	až Kčs 6,-
	další	až Kčs 4,50
10,5 x 14,8 cm	první	až Kčs 18,-
	další	až Kčs 10,-
13 x 18 cm	první	až Kčs 30,-
	další	až Kčs 18,-
18 x 24 cm	první	až Kčs 50,-
	další	až Kčs 25,-
24 x 30 cm	první	až Kčs 80,-
	další	až Kčs 40,-

Při stanovení výše odměny se přihlédne ke kvalitě záběru a provedení, zda byl pořizován pouze jeden záběr nebo více záběrů současně, a jaká byla časová náročnost přípravy záběru. (pokračování přístě)

mimořád.
příloha

ZPRAVODAJ
ÚV ČESKÉ
SPELEOLOGICKÉ
SPOLEČNOSTI

Stalagmit

ABSTRAKTA PŘEDNÁŠEK " KRÁLÍKY - 1981 "

Mimořádná příloha Stalagmitu, zpravo-
daje ÚV ČSS/ vydáno nákladem 500 ks /
tisk - Vojenské stavby o.p. Praha /
odpovědný redaktor : Vladimír Vojíř/

Krystalické vápence lemující nejvyšší části toku řeky Moravy v okolí Mramorového lomu mají bohatě členěný krasový povrch překrytý pestře zbarvenými sedimenty a svahovinami. Sedimenty vyplňují prostor mezi kuželovitými elevacemi. Některé z vrcholů kuželovitých elevací vyčnívají nad povrch sedimentů a jsou dosti postiženy kongelifrakcí. Výška elevací se směrem do svahu obecně snižuje.

Tvorba těchto krasových jevů i podzemních krasových dutin úzce souvisí s vývojem údolí řeky Moravy. Paleogeografická situace v průběhu terciéru se značně odlišovala od situace dnešní. Směry paleotoků se neshodovaly se směry současných říčních toků. Relikty neogénu v okolí naznačují odvodňování spíše k JZ ve směru dnešní Tiché Orlice. Současná síť drenáže se začínala tvořit až po badenu, tj. v průběhu zdvihu celého území. Zdvih odrážel výraznou fázi alpinského vrásnění v jv. předpolí Českého masívu - tzv. mladoštýrskou fázi. Ta způsobila nejen výzdvih území, ale rovněž i hloubkovou erozi a založení dnešní údolní sítě. Utváření vlastního údolí Horní Moravy navíc bylo silně ovlivněno jeho pirátským načerpáváním v průběhu procesu hloubkové eroze. Příčné řezy údolím naznačují, že ve vrcholových partiích území jsou zachovány zbytky mělkého údolí (1100-1200m) a v z. svahu údolí jsou vloženy méně svažité partie svahu ve výškách postupně se snižujících z 970 na 850 m.n.m.

Je zřejmé, že vápencové pruhy byly ze svého nekarbonátového obalu obnaženy až následkem hloubkové eroze a pirátským. Tyto procesy nemohly obnažit vápence dříve než koncem terciéru nebo dokonce až v průběhu pleistocénu. Vyplývá to z analýzy údolního tvaru a z průběhu geologického vývoje. S tím rovněž souvisí otázka klimatu. Tropické klima panovalo ve střední Evropě jen do spodního sarmatu. Poté nastaly podstatné změny v klimatu - ochlazení a snížení srážek.

Ve světle těchto faktů je navržen nový model vzniku krasových jevů v okolí Mramorového lomu, který nemůže uvažovat krasování v tropických podmínkách, ale naopak v klimatických podmínkách dosti chladných. Ve jmenované oblasti byly zjištěny asi tři úrovně podzemních krasových dutin, z nichž nejvyšší je fosilizovaná a vyplněna sedimenty, navíc je protnutá kuželovitými formami. Střední úroveň jeví známky typické pro jeskyně hluboké freatické cirkulace (deep phreatic caves). Nejnižší úroveň leží v hloubkách až 100 m pod úrovní vápenců. Vývoj horních úrovní jeskyní souvisí s obnažováním vápenců a se snižováním spodní erozní báze což se odráželo ve snížení piezometrické úrovně podzemních krasových vod. Při snížení této úrovně po vytvoření horní úrovně jeskyní došlo k silnému krasování v zóně vertikální cirkulace. Silnou korozi, pravděpodobně nasycenými tavnými sněhovými vodami byly modelovány kuželovité formy. Jedná se tedy s největší pravděpodobností o rozsáhlé škrapy vytvořené v chladném období. Pestře sedimenty tyto formy vyplňující jsou přeplavenými laterity.

New View on the Genesis of Karst Phenomena in the Horní Morava River valley.

Conical-shaped karst phenomena filled by variegated sediments have been considered as a product of the karstification in the tropics. The new model is based on the analysis of the genesis of the river valley. Conical-shaped phenomena represent large lapies originated probably by the intensive corrosion by aggressive thaw snow waters. Variegated fillings are redeposited older weathering products of the laterite type.

KRAS JEŠTĚDSKÉHO HRĚTU

RNDr. Bosák Pavel a Horušický D. Reiner

Krasové jevy Ještědského hřbetu jsou vyvinuty v metamorfovaných sériích tzv. Ještědského krystalinika (algonkium až silur) a ve velmi slabě metamorfovaných uloženinách devonu-spodního karbonu. Karbonátové horniny jsou součástí převážně silurských a devonsko-spodnokarbonských členů. Ještědský blok je velkou tektonicky vyzdviženou jednotkou ohrani-

čenou zlomy směru SW-JV (lužická porucha, šimonovicko-machnínský zlom) a SV-JZ. Vrásné struktury mají směry os SV-JZ. Na jihu je ještědské krystalinikum lemováno až 600 m mocnými uloženinami svrchní křídly a na S-SV se stýká s jizersko-krkonošským žulovým masivem. Relikty terciérních sedimentů v útržcích lemují hranici ještědského krystalinika a krkonošsko-jizerského masívu mezi Machnínem a Horním Hanychovem. Rozsáhlé výskyty glaci-fluviálních, glaci-lakustrinních a fluviatilních sedimentů jsou dokumentovány v oblasti táhnoucí se ze Žitavské pánve na S přes Jitavské sedlo (předěl mezi Ještědským hřbetem a Lužickými horami) až do okolí Jablonného v Podještědí. V Jitavském sedle, u Jitavy a Rynoltic jsou rovněž známy dosti mocné relikty glaciogenních - morénových - uloženin s nordickým materiálem. Tento morénový materiál je výsledkem druhého náporu halštrovského zalednění (elster) ve starém pleistocénu.

Krasové jevy (jeskyně, závrtky) jsou známy ze dvou oddělených oblastí a to na SZ od Ještědu a na JV od Ještědu. K první oblasti náleží jeskyně Loupežnická, Západní, Jezevčí, které jsou vyvinuty převážně v devonských vápencích. Jeskyně Apolínův hrob, Liščí díra i Velká a Malá Basa patří k oblasti druhé s převažujícími silurskými karbonáty. Je rovněž známo několik drobných krasových pramenů a ponorů. Největší jeskyní je Západní jeskyně u Jitavy se 200 m chodby, zajímavou krápníkovou výzdobou a mocnými deluviálními výplněmi. Všechny jeskyně Ještědského hřbetu jsou dosti úzké, jsou vyvinuty na výrazných puklinách nebo puklinových systémech. Krasové chodby sledují dva hlavní puklinové systémy. První systém má parametry 35-70/70-80 a je paralelní s lužickou poruchou a šimonovsko-machnínským zlomem, tedy s nejvýraznějšími zlomovými strukturami. Druhým směrem je 315-340/15-85 a 140-150/30-80, je k prvnímu zhruba kolmý a je paralelní s menšími příčnými dislokacemi v ještědském krystaliniku.

Hlavní pozornost byla věnována Západní jeskyni. Zde se rovněž soustředily i exploatační výkopy. Poznatky získané v této jeskyni je možné do určité míry aplikovat i na oblast JV od Ještědu. Jeskyně Západní se vyvíjela nejméně ve dvou etapách. Zbytky první etapy jsou reprezentovány relikty relativně úzkých freatických kanálů. Určité jejich partie jeví známky slabého přemodelování při vadozní cirkulaci. Druhá etapa rozvoje je charakterizována rozsáhlou a pravděpodobně rychlou korozi podél puklin a vrstevních ploch. Tyto prostory byly posléze postiženy kongelifrakcí a nato byly téměř úplně zaplněny s povrchu přemístěnými deluvii. Výplně jsou dosti kyselé (díla basové zvětraliny a produkty rozpadu fylitů), proto neobsahují žádné zbytky ani měkkých nebo obratlových faun. Datování etap rozvoje je proto založeno na srovnání s mladým geologickým vývojem oblasti.

Krasové jevy Ještědského hřbetu se vyvíjely nejméně ve dvou, časově oddělených etapách. Nejprve to jsou freatické kanály, vadozní kanály, dutiny místy s dosti mocnými čirými kalcitovými sintrovými deskami (Hluboká). Jejich vznik je možno klást do období mezi ukončením sedimentace miocéní výplně Liberecké kotliny (?torton) a nástupem glaciace (spodní pleistocén). Vyvíjely se nejspíše v průběhu pliocénního zdvihu Ještědského hřbetu. Rozsáhlé korozi přepřacování prvotních dutin je s největší pravděpodobností následkem cirkulace tavných vod sněhových a ledových mas v průběhu elsterského glaciálu. Není jasné, zda se jedná o cirkulaci vod ledo-cového jezera nebo jen o tavné vody sněhové příkrývky hřbetu, ale přesto je možné označit většinu jeskyní Ještědského hřbetu jako jeskyně proglaciální.

Karst of the Ještěd Ridge

Karst phenomena of the Ještěd Ridge are developed in metamorphosed Paleozoic series (Silurian to Devonian). Caves are occurring in two divided areas to NW and to SE from the Ještěd Mount. Underground passages are developed along two main fault and joint systems (NW-SE and SW-NE). Caves were originated in two stages. The first is characterized by relicts of narrow phreatic and vadose channels. These drainage old patterns were almost destroyed in the course of the second phase, during the circulation of glacial waters. The first phase took place probably between the Tortonian and Early Pleistocene, the second phase is connected with the Elsterian Glaciation (Lower Pleistocene). Nearly all caves we can designate as - proglacial caves.

TROPICKÝ KRAS ŽULOVSKÉ PAHORKATINY

DOC. RNDr. Jaromír Demek, DrSc.

V jihovýchodní části Žulovské pahorkatiny se zhruba od obce Písečné ke státní hranici u Velkých Kunětic táhne pruh jemnozrnných krystalických vápenců svrchního oddílu série Branné. Povrch Žulovské pahorkatiny představuje obnaženou bazální zvětralinou. Dokladem výskytu těchto tropických zvětralin je odkryv, v kterém se těžil kaolin jižně od města Vidnavy. V žulách Žulovského masívu jsou na bazální zvětrávací ploše vyvinuty ruwary a bornhardty. V krystalických vápencích byly nalezeny kužely tropického kuželovitého krasu (T. Czudek - J. Demek, 1960, Vl. Panoš, 1961, 1962, 1964).

Tropický kuželový kras v Žulovské pahorkatině je pokryt sedimenty krakovského a středopolského zalednění. Sondy ukázaly, že povrch tvoří kuželovité vyvýšeniny oddělené vanovitými sníženinami. Jen místy vystupují kužely na povrch terénu (např. vrch Spičák u Písečné). Místy jsou kužely odkryty uměle lidskou činností a jsou v nich založeny lomy. Výška kuželů je 50 - 80 m, místy však může být i větší. Vrchol Spičáku, který zřejmě vyčníval jako nunatak byl značně změněn kryogenními pochody v periglaciálním podnebí pleistocénu. Na kuželech krytých pleistocenními sedimenty se uchovaly tvary selektivního zvětrávání, zejména žlábkové škrapy, skalní výklenky ap. Ve sníženinách mezi kužely byly nalezeny tropické zvětralin s vysokým obsahem kaolinitu. V lomě v Supíkoviciích byly nalezeny i kaolinicky zvětrělé štěrky. Místy byly ve sníženinách nalezeny i velké zaoblené bloky krystalických vápenců se silně chemicky zvětralým povrchem.

V krasových kuželech jsou vyvinuty i další krasové jevy, zejména jeskyně ve dvou patrech (V. Král, 1958, V. Panoš, 1961, 1962, 1964). Při těžbě krystalických vápenců v lomě v Supíkoviciích byl naražen krasový pramen. Jeskyně v kuželi Spičáku ukazují svými tvary na značné stáří zkrasování.

Úzká geomorfologická vazba krasového povrchu s kuželi na základní zarovnaný povrch Žulovské pahorkatiny v granitoidech Žulovského plutonu, samotné tvary krasového povrchu s příznačným střídáním vypuklých a vhloubených tvarů, uchování tropických zvětralin ve sníženinách mezi kuželi, příznačná modelace krasových kuželů s mezo- a mikrotvory zvětrávání a odnosu a konečně vývoj dalších krasových podzemních tvarů (zejména jeskyní) umožňuje považovat tuto část Žulovské pahorkatiny za tropický kras paleogenního a raně neogenního stáří. Krasové kužely můžeme označit jako mogoty. Pro další poznání této zajímavé krasové oblasti by bylo potřeba provést další vrtný průzkum.

Literatura :

- Czudek, T. - Demek, J., 1960, Formy fosilního krasování v podloží glaciálních usazenin u obce Supíkovice ve Slezsku. Přírodovědný časopis slezský XXI: 588-591.
- Panoš, Vl., 1961, Zu den karsthydrographischen Problemen der kleinen Kalksteingebiete in Nordmähren und Schlesien. Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft 103/II: 158-177.
- Panoš, Vl., 1962, Fosilní destruktivní krasové tvary ve východní části České vysočiny. Geografický časopis 14: 181-204.
- Panoš, Vl., 1964, Der Urkarst im Ostflügel der Böhmischen Mass. Zeitschrift für Geomorphologie 8/2: 105-162.
- Král, V., 1958, Kras a jeskyně východních Sudet. Acta Universitatis Carolinae, Geologica 2.

JEŠTĚDSKÝ KRAS

Reiner Horušícký

Referát shrnuje poznatky o krasových jevech Ještědského hřbetu. Poznatky byly získány při komplexním výzkumu, který byl prováděn od roku 1975.

Krasové jevy Ještědského hřbetu vznikly ve slabě metamorfovaných vápencích silurského a svrchnodevonského stáří. Charakter krasových jevů významně ovlivňují strukturní poměry: Jeskyně jsou založeny na dvou hlavních směrech, paralelních s lužickou poru-

chou a šimonovsko-machnínským zlomem, tedy nejvýraznějšími zlomovými strukturami ještědského krystalinika. Vápencové výskyty jsou ve vrásnových strukturách rozptýlené a izolované. Druhý základní směr podzemních krasových jevů je k výše uvedenému zhruba kolmý a je paralelní s menšími příčnými dislokacemi v ještědském krystaliniku.

Krasové jevy jsou lokalizovány ve dvou oblastech oddělených Ještědem:

1. Krasové jevy na V od Ještědu - jeskyně Apolínův hrob (k.ú. Světlá pod Ještědem), okr. Liberec, Liščí díra (k.ú. Světlá pod Ještědem, okr. Liberec), Velká Basa (k.ú. Javorník, okr. Liberec), Malá Basa v těsné blízkosti Velké Basy, jeskyně Hanychovská (k.ú. obec Hluboká, okr. Liberec), krasový ponor a pramen v blízkosti chaty Na pláních, nad osadou Padouchov.

2. Krasové jevy na Z od Ještědu - výskyty vápenců s krasovými jevy Velký Vápenný, Malý Vápenný, Lom u Křížan, Kryštofovo údolí, jeskyně Loupežnická (k.ú. Křížany, okr. Liberec), Západní také Jitřavská (k.ú. Jitřava, okr. Liberec), tuřovský pramen s vývěrem (k.ú. Machnín, okr. Liberec).

Z hlediska navrhované rajonizace krasových jevů náleží tyto do Sudetské soustavy, krasové skupiny Ještědu a Jizerských hor. Z hlediska typizace se jedná o plošně rozptýlený kras (merokarst) ve vrásno - zlomových strukturách oblasti kerné a hrástové stavby.

GEOLOGICKÁ STAVBA VÁPENCOVÉ OBLASTI POD KRÁLIC - KÝM SNĚŽNÍKEM

RNDr. Norbert Krutský

Oblast je součástí stronské série v jádře orlicko-kladské klenby Sudetské soustavy. Série míří od státních hranic JJZ směrem v šířce 1-2,5 km přes Velkou Moravu až do okolí Králík. Jde o pruh litologicky pestrých hornin mezi sněžnickými ortogulami a migmatity, vůči kterým tvoří zavrásněný plášť. Vystupují zde biotitické pararuly, svorové ruly zčásti granátické, světlé muskovitické a tmavé grafitické kvarcité, krystalické vápence, místy i ariany a amfibolity.

Největší rozšíření krystalických vápenců je v severní části série. Vápence tam tvoří souvislou, příčnou tektonikou dislokovanou, mocnou polohu na východním svahu údolí Moravy mezi severním okrajem Velké Moravy a Tvarožnými děrami v délce 4,5 km a šířce 150 - 350 m. Souhlasně s uložením celé série jsou vápence ukloněny k východu pod úhlem 50-70° a dosahují pravou mocnost 130-300 m. Podle příčných poruch lze rozlišit 3 hlavní úseky s rozdílnou stavbou. Severní o šířce kolem 200 m je ukončen tektonicky údolím Moravy u Tvarožných děr. Střední úsek představuje pokleslou kru o šířce jen 150 m. Jižní úsek, v oblasti Mramorového lomu nejmenší, se jižním směrem zužuje a vyklínuje pod mocnými kvarterními sedimenty.

Krystalický vápencec je velmi čistý, má zrnitost 1 - 2 mm, barvu cukrově bílou, místy je šedě smouhvaný nebo narážovělý. Má průměrné chemické složení s obsahem CaO 54,0 %, MgO 0,5 %, SiO₂ 1,3 %, Al₂O₃ 0,6 % a Fe₂O₃ 0,25 %. Nekarbonátové příměsi nepřesahují obvykle 4 %. Odlučnost mramoru je podle ploch vzájemní foliace s frekvencí 0,5 - 2 m a podle příčných téměř svislých puklin s frekvencí 1-2 m. Příčné pukliny jsou paralelní s liniemi příčných poruch.

Při celkem jednoduchých úložných poměrech vápencového tělesa jsou velmi variabilní skřívkové poměry. Svahové sutě a splachy fosilních jílovitých zvětralin dosahují mocnosti až 20-30 m. Významné jsou krasové jevy, z nichž jsou typicky vyvinuty škrapy, kužely, ponory a krasové prameny i jeskyně. Podzemní krasové fenomény mají zřejmou vazbu na tektonické linie a sledují linie diskontinuity ve vápenci.

Ve střední a jižní části stronské série oblasti jsou jen málo mocné polohy krystalických vápenců do 20 m. Vystupují u Prostřední a Horní Lipky, Dolní Hedče a Červeného Potoka. Zkrasování kromě výskytu u Hedče nebylo pozorováno.

VÝSLEDKY ZÁKLADNÍHO VÝZKUMU KRASOVÝCH JEVŮ NA JIHOZÁPADNÍM OKRAJI NÍZKÉHO JESENÍKU V OKOLÍ SOVINCE.

Edvard Maděra

Referát informuje o výsledcích základního výzkumu krasových jevů na jz. okraji Nízkého Jeseníku v okrese Bruntál a Olomouc v k.ú. Těchanova, Křížova, Sovince, Karlova, Dlouhé Loučky a Paseky. Krasové jevy vznikly v souvrství hornin svrchně devonského stáří. Souvrství je tvořeno pterograficky nejednotným souborem hornin a to vápenci, kvarcitickými vápnitými pískovci. Ve vápencích jsou časté polohy s hojnou klastickou příměsí, v citovaných horninách jsou časté křemenné polohy. V okolí devonských karbonátových hornin vystupují horniny andělskohorských vrstev. Souvrství devonských hornin a vrstvy andělskohorské jsou složitě provrásněny v překocené nebo šikmé vrásky. Tyto jsou doprovázeny vrásovými přesmyky. Vrásová stavba vápencových hornin a andělskohorských vrstev je rozrušena doškovitou stavbou a zbfidličnatěním. Z topografické polohy výskytů karbonátových hornin, vzájemné výškové pozice jedno tlivých horizontů souvrství a geomorfologických prvků reliéfu vyplývá, že oblast byla rozčleněna soustavou zlomů do řady ker. Tyto zaujaly vůči sobě rozdílnou horizontální i vertikální polohu s odrazem na geomorfologický vývoj oblasti a krasových jevů. Oblast devonu v okolí Sovince představuje zřejmě silně tektonicky narušenou zónu v těsné blízkosti tektonicky aktivní zóny okrajového zlomu Nízkého Jeseníku a Uničovské kotliny. Tektogeneze oblasti je patrně asturská, radiální dislokace jsou zřejmě neotektonické.

Na základě studia starší literatury a terénního výzkumu byly krasové jevy zjištěny na devíti lokalitách: 1) Krasové jevy na J a JZ od osady Těchanova. 2) Údolí Těchanovského potoka. 3) Lomy na vápence u osady Sovinec a jejich nejbližší okolí. 4) Opuštěný lom a jeho okolí sz. od k. 506. 5) Sedlo - k. 507 a údolí jz. od k. 507. 6) Krasové jevy 700 m na JZ od k. Cihadlo. 7) Lomy na vápence při silnici Paseka - Sovinec, k.ú. obce Paseky. 8) Krasové jevy při silnici Paseka - Karlov, k.ú. osady Karlov. 9) Krasové jevy v areálu historické zástavby hradu Sovince. Výsledky získané výzkumem potvrdily závěry vyslovené o krasu zdejší oblasti Panošem (2) a tyto doplňují. Výsledky výzkumu mění závěry, které byly použity pro typizaci zdejšího krasu Štelcem (3).

Výskyt prvků krasového odvodnění (ponory, prameny) a povrchových krasových jevů naznačují, že rozsah karbonátových hornin je větší než se dosud předpokládalo. Krasové jevy vznikly v úzké závislosti na strukturních poměrech. Vznikly specifické tvary povrchových a podzemních jevů (jamky, voštiny, lišty, hroty, soustava puklinovitých vertikálních dutin), které stojí na hranici mezi tvary krasovými a pseudokrasovými, jak již poukázal Panoš (2). Pozoruhodné jsou jevy vzniklé dekalifikací klastických karbonátových hornin v podmínkách působení paleoklimatických podmínek zvětrávání zřejmě v oligocénu a sarmatu.

Výsledky výzkumu dovolují vyslovit předpoklad, že krasové jevy vznikly ve dvou fázích: 1. Vznik hlubokých propastí typu aven a jevů specifického zvětrávání v neogénu. 2. Vznik puklinovitých jeskyní v holocénu. Obě fáze lze dokladovat morfologií zjištěných krasových jevů, výplněmi krasových jevů, zjištěným specifickým forem zvětrávání a zjištěným fosiliferním materiálem.

Zdvih Nízkého Jeseníku a pokles Uničovské kotliny ovlivnily směr odvodnění. Vlivem etapovitého snižování erozní báze, která se definitivně přesunula v kvartéru do prostoru Uničovské kotliny, došlo k vytvoření hluboce zaříznutých údolí mimo karbonátové horniny. Podzemní krasové odvodnění vázané na výskyt karbonátových hornin vřovovalo tyto změny vznikem jeskyní typu aven (Panoš, 2) a změnou směru odvodnění do údolí jz. k. 507. Existence ponorů na linii okrajového zlomu Nízkého Jeseníku naznačuje možnost, že část těchto vod je odváděna do vápenců na dně Uničovské kotliny, respektive podle této tektonické linie do značných vzdáleností.

Předběžnou zprávu o výsledcích výzkumu krasových jevů v této oblasti předložil Maděra (1).

Literatura:

- (1) Maděra, E.: Současný stav výzkumu krasových je-

vů v okolí Sovince. Nepublikováno. Referát na Geomorfologické konferenci pořádané na počest 100. výročí narození prof. dr. J. V. Daneše. Archiv PČF UK Praha, 1980, 10 str.

- (2) Panoš, V.: Krasové jevy a geomorfologie okolí Sovince v Nízkém Jeseníku. Přírodověd. čas. Slez., r. 31, č. 2, 1960, 197-212.
(3) Štelc, J.: Typy krasu Českých zemí, Čs. kras, r. 23, 1971, 33-47.

NOVÉ POZNATKY O KRASOVÝCH JEVECH VE STŘEDNÍ A JIŽNÍ ČÁSTI OKRESU ŠUMPERK, ČSSR.

Edvard Maděra

Převážná část výskytu krasových jevů v okrese Šumperk, ČSSR, je soustředěna v krystalických vápencích série Branné. Krasové jevy byly zjištěny v k.ú. obcí a osad Branné, Ostružné, Bohdíkova, Komňátky, Rudy, Hostie, Radomilova a katastru města Hanušovic.

Převahu v zjištěných krasových jevech mají povrchové jevy související s intenzivním krasovým podzemním odvodňováním v závislosti na tektonických poměrech a petrografií karbonátových hornin v nichž se vytvořily. Směry krasového odvodnění a původ vod v pramenech uvažovaných jako krasové, nebyl dosud uspokojivě vyřešen (nebyly provedeny kolorační experimenty, nebyla dosud zjištěna přímá souvislost mezi ponory, prameny a podzemními krasovými jevy). Podzemní krasové jevy byly po většině zjištěny při těžbě vápence. Jeskyně jsou suché, malých rozměrů, místy s bohatým výskytem sintrových tvarů (např. v k.ú. Branné nebo Bohdíkova).

Zkoumány byly v souvislosti s krasovými jevy v horninách série Branné pseudokrasové jevy v západní části keprnické klenby v k.ú. Branné.

Na základě dosavadních znalostí lze zjištěné krasové jevy typizovat jako polygenetické, jevy rozptýleného krasu (merokarstu) oblasti klenb silně tektonicky narušených.

SOUČASNÝ STAV VÝZKUMU KRASOVÝCH JEVŮ V MASIVU KRÁLICKÉHO SNĚŽNÍKU, ČSSR.

Edvard Maděra

Referát obsahuje shrnutí současných poznatků o krasových jevech v masivu Králického Sněžníku, ČSSR. Krasové jevy byly zjištěny v karbonátových horninách (krystalických vápencích) série stronské, v k.ú. obce Dolní Moravy, osady Velké Moravy, okr. Ústí n. Orlicí, ČSSR. Krasové jevy v masivu Králického Sněžníku se nacházejí v SPR Králický Sněžník. Cílem speleologického průzkumu a výzkumu je získání informací pro stanovení využití krasových jevů na straně jedné, pro potřeby geologického průzkumu a těžby vysoce kvalitních velkomoravských mramorů na straně druhé, ve shodě s požadavky komplexní ochrany přírody v masivu Králického Sněžníku.

Na základě dosavadních poznatků lze rozdělit kras masivu Králického Sněžníku do pěti celků. Nejsevernější celek je reprezentován jeskyní Tvarožná díry (245 m dlouhou), jeskyněmi Kančí dírou a Propástkou, krasovým pramenem Jeskyně a dalšími povrchovými krasovými jevy (ponory, závrtky). Jeskyně Tvarožná díry a Kančí díra jsou protékány aktivním podzemním tokem, jehož vody vyvěrají v blízkosti těchto jeskyní do řeky Moravy. Druhý celek, položený jižněji, představuje úsek mezi ponory potoka Poniklece a prameny Lanovka. Na základě úspěšného koloračního experimentu lze mezi oběma lokalitami předpokládat existenci jeskynního systému v délce nejméně 1,5 km. Jeho průběh naznačují na povrchu četné závrtky. Třetí celek byl zjištěn na J od údolí Kamenitého potoka. Jeho součástí jsou jeskyně Mramorová 1, 2 zjištěné při těžbě v Mramorovém lomu, jeskyně u cesty, jeskyně ve Starém lomu dlouhá 60 m s blízkými povodňovými ponory Kamenitého potoka. Při těžbě mramoru byly v Mramorovém lomu zjištěny specifické tvary povrchových krasových jevů. Výsledek dosavadního výzkumu těchto tvarů a jejich výplní tvoří předmět samostatného referátu. Čtvrtý krasový celek v nadm. výšce 850-950 m představuje nejvyšší situovaný kras v této oblasti. Jeho nejvýznamnější součástí je Paolova jeskyně dlouhá 81 m s podzemními jezery, jejichž hloubka kolísá od 2,15 m do

7 m v závislosti na atmosférických srážkách. Za vyšších vodních stavů je i tato jeskyně krátkodobě protékána aktivním podzemním tokem. V okolí jeskyně byly zjištěny prameny, které zřejmě komunikují s vodami v jeskyni; škrapy. Pátý krasový celek představuje skupina ponorů v blízkosti horního okraje obce Dolní Moravy. Nejnověji byly zjištěny krasové jevy v karbonátových horninách série stronské v blízkosti pramene řeky Moravy v pramenném uzávěru údolí.

Morfologie a topografie krasových jevů v masivu Králíckého Sněžníku je výrazně ovlivněna morfostrukturními podmínkami oblasti. Morfostrukturní faktory podmiňují vznik specifických typů krasového odvodnění a morfologie krasových jevů.

Krasové jevy v masivu Králíckého Sněžníku náleží z hlediska rajonizace krasu ČR do Sudetské oblasti, krasové skupiny sněžnicko-javornické. Získané poznatky potvrzují typizaci zdejšího krasu jako krasu rozptýleného (merokarstu) oblasti klenb silně tektonicky postižených, nověji jako mezivrstevní, resp. podzemní nebo pokrytý kras.

VÝZKUM KRASOVÝCH JEVŮ NA LOKALITĚ MRAMOROVÝ LOM A DLÍČÍ ZÁVĚRY VYPLÝVAJÍCÍ Z JEHO VÝSLEDKŮ PRO STANOVENÍ GENEZE KRASOVÝCH JEVŮ V MASIVU KRÁLICKÉHO SNĚŽNÍKU, ČSSR.

Edvard Maděra

Referát informuje o poznatcích získaných při výzkumu krasových jevů na lokalitě Mramorový lom, k.ú. obce Dolní Moravy v ČSSR. Studované krasové jevy náležejí do krasové oblasti masivu Králíckého Sněžníku. Dosažené výsledky výzkumu dovolují stanovit dílčí závěry mající vztah k širšímu poznání této krasové oblasti po stránce geologické a geomorfologické a přispívající k řešení otázky vzniku krasových jevů v masivu Králíckého Sněžníku.

Zjištěné konvexní a konkávní tvary na lokalitě Mramorový lom představují reliéf vzniklý světrávacím povrchem krystalických vápenců v teplém humidním klimatu. Toto klima podmínilo intenzivní světrávání krystalických hornin, krystalické vápence se chovaly jako horniny velmi odolné. K snižování jejich povrchu docházelo krasovými procesy jen v místech silného tektonického narušení. Produkty světrávání byly transportovány do konkávních krasových tvarů. Při pozdější denudaci, zřejmě v důsledku tektonického neklidu, byla podstatná část světralin z povrchu vápenců vyklizena. Zachovány zůstaly jen v krasových depresích. Povrch krystalických vápenců byl pokryt opětovně produkty mrazového světrávání v pleistocénu, které vytvořily dostatečný kryt bránící hlubokému působení mrazového světrávání na vápence. Pod těmito světralinami zůstaly do dnešní doby zachovány tvary a reliktu světralin vzniklé působením předchozích, teplých humidních klimamorfogenetických cyklů.

Podmínkou pro vznik krasových jevů v masivu Králíckého Sněžníku bylo obnažení krystalických vápenců v souladu se zahlubováním údolí dnešní řeky Moravy. K prvotnímu zahloubení údolí došlo v paleogénu. Prvotní formy krasového nelze rekonstruovat, neboť byly denudovány. Povrch krystalických vápenců byl na základě tektonické osnovy rozdělen do kuželovitých tvarů. Světrávání postihlo okolní krystalické horniny. Světraliny byly transportovány do konkávních částí krasového reliéfu. Rozhodující vliv na utváření morfologie oblasti jako celku měl souhrn geologických a klimatických faktorů v neogénu. V důsledku zmlazení starších tektonických linií stýrskou fází saxonské tektogeneze byla celá oblast rozbita do řady ker. V důsledku zdvihu oblasti zaujaly tyto kry vůči sobě rozdílnou polohu. Tím byla porušena původní kontinuita oblasti s odrazem na další vývoj povrchových krasových jevů a krasového odvodnění. Zdvih měl za následek odpovídající zahlubování Moravy a vyklizení reliktních světralin vyplnůvších konkávní tvary povrchu. Ty se zachovaly jen v nejhlubších partiích. Rozdílná vzájemná pozice ker ovlivnila krasové odvodnění. Původně docházelo k odvodňování jednotnému z prostoru Tvarožných děr do blízkosti nynějšího horního okraje obce Dolní Moravy. Toto odvodňování bylo přerušeno a vodní toky vytvořily v podzemí odvodňovací cesty samostatné, odkloněné směrem k erozní bázi podél příčných tektonických linií. Vznikly tak i výstupné prameny, vázané na příčné tektonické linie.

Současná tvářnost povrchu oblasti je dána působením periglaciálního klimamorfogenetického cyklu v pleistocénu. Jako významný geologický činitel vystoupil v této oblasti člověk a aktivita socioekonomické sféry v historicky nedávné a současné době.

ROZŠÍŘENÍ PSEUDOKRASU V SEVERNÍ ČÁSTI ČR

RNDr. Jan Víték

1. PSEUDOKRASOVÉ TVARY V KRYSTALICKÝCH HORNINÁCH

Metamorfity (zejména orto- a pararuly, migmatity, svory, fylity, amfibolity aj.) se značnou měrou podílí na stavbě hornatin Krkonošsko-jesenické subprovincie. Pseudokrasové tvary jsou zde vázány na skalní výchozy. Jsou to nevelké jeskynní výklenky, vzniklé mechanickým, zejména mrazovým světráváním na střetech puklin a ploch foliace. Vyskytují se v Hrubém Jeseníku, Hanušovické vrchovině, Orlických horách, Podkrkonošské pahorkatině aj. (1,2). Byly zjištěny i ojedinělé výskyty pseudokrasových mikroform (3,4,5) v oblasti Hrubého Jeseníku.

V granitoidech jsou výrazné pseudokrasové tvary, zejména sutové jeskyně, jeskynní výklenky, skalní masy a pseudoškrapy, v Jizerských horách (6), vzácněji v Krkonoších (7); dokonale vyvinuté pseudokrasové mikroformy jsou v Žulovské pahorkatině (8).

V neovulkanitech je významným tvarem rozsedlinová ledová jeskyně "Naděje" ve fonolitu v Lužických horách (9). V paleovulkanitech Javoří a Vraních hor byly zjištěny pouze některé mikroklimatické jevy - puklinové a sutové ventaroly.

2. PSEUDOKRASOVÉ TVARY V SEDIMENTECH

V morfostrukturách svrchnokřídových pískovců tvoří pseudokrasové makro-, mezo- a mikroformy podstatnou část, takže lze hovořit zde o pseudokrasovém reliéfu (10). Jsou to skalní oblasti v Broumovské vrchovině (11), Lužických horách, Kozákovském hřbetu (12), Podkrkonošské pahorkatině a pseudokras v cenomanských pískovcích u Matějovic ve Zlatohorské vrchovině (1,13).

Ve svrchnokřídových slínovcích sájmové oblasti se vytvořily nevelké jeskynní výklenky a puklinové jeskyně v údolních svazích povodí Metuje a Orlice, podobně jako drobné skalní dutinky (14).

Méně výrazné pseudokrasové tvary - jeskynní výklenky a různé mikroformy - byly zjištěny v karbonátech arkozách Jestřebích hor (15) a v sedimentech tzv. poorlického permu (16).

Jiné kategorie jsou polokrasové, respektive klasokrasové a parakrasové tvary v devonských karbonátových klastických sedimentech u Sovince v Nížském Jeseníku (18,17) a ve vápnitých paraamfibolitech v povodí Branné (19).

Pseudokrasové tvary studované oblasti jsou výsledkem zejména kvartérních geomorfologických procesů, především světrávání a odnosu, blokových pohybů, eroze, sufoze aj.

3. LITERATURA

- (1) Král, V.: O některých pseudokrasových jevech na Jeseníku. Přírodověd. Sbor. Ostravského kraje, 18 : 271-280, 1957.
- (2) Víték, J.: Pseudokrasové tvary v Orlických horách. Práce a studie, přír., 10:7-12, 1978.
- (3) Čadež, T., Demek, J.: Skalní masy v krystalických břidlicích Hrubého Jeseníku. Přír. Časop. Slezský, 23 : 373-375, 1962.
- (4) Hrádek, M.: Drobné tvary v pegmatitu Čertových kamenů v Hrubém Jeseníku. Zprávy Geog. Úst. ČSAV, 4 : 3 : 1-8, 1967.
- (5) Hrádek, M.: Mikroformy na izolovaném skalisku tvořeném devonským kvarcitem sz. od Rajvízu. Zpr. GÚ ČSAV, 5, 10-13, 1968.
- (6) Ginzel, G., Novák, E.: Topografie skal Jizerských hor. 71s. 1962.
- (7) Bartošíková, H.: Morfologicky výrazné výchozy krkonošského žulového masívu. Opera Corcontica, 10, 71-91, 1973.
- (8) Demek, J. a kol.: Formy světrávání a odnosu žuly a jejich závislost na podnebí. Rozpr. ČSAV, ř. MPV 74 : 9, 59 str., 1964.
- (9) Král, V., Rezac, B.: Ledová jeskyně v Lužických horách. Sbor. Čs. Spol. Zeměpisné, 55:70-71, 1950.
- (10) Víték, J.: Morfogenetická typizace pseudokrasu v ČSSR. Sbor. Čs. Geograf. Společnosti, 86/3/, 1981.
- (11) Víték, J.: Pseudokrasové tvary v kvádových pískovcích sv. Čech. Rozpravy ČSAV, ř. MPV, 84 /4/, 58 str., 1979.

- (12) Balatka, B., Sládek, J.: Pseudokrasové jeskyně v pískovcích Kozákovského hřbetu. Čs. kras. 26 (1974): 97-100, 1975.
- (13) Zapletal, L.: Geomorfologie Osoblažské pahorkatiny. Acta Un. Palackian., Geograph., 7:13-188, 1966.
- (14) Vitek, J.: Vývoj skalních a jeskynních forem ve slínovcích vých. části české křídové pánve. Sbor. ČSZ, 82:279-292, 1977.
- (15) Vitek, J.: Tvary zvětrávání a odnosu karbonových sedimentů v Jestřebích horách. Práce a studie; přír., 8:13-22, 1976.
- (16) Vitek, J.: Pseudokrasové jevy v orlickém permu. Speleolog. věstník, 4:39-40, 1974.
- (17) Panoš, V.: Krasové jevy a geomorfologie okolí Sovince v Nížkém Jeseníku. Přírodověd. časop. Slezský, 21 (2): 197-213, 1960.
- (18) Maděra, E.: Současný stav výzkumu krasových jevů v okolí Sovince. Referát na Geomorfolog. konfer. 3.-5.6.1980.
- (19) Gába, Z.: Pasák u Branné. Severní Morava, 27:62, 1974.

VÝZKUM A DOKUMENTACE PSEUDOKRASOVÝCH JEVŮ V KVÁDROVÝCH PÍSKOVČÍCH BROUMOVSKÉ VRCHOVINY.

Jiří Kopecký

Území tvořená kvádrovými pískovci svrchní křídý v severovýchodních Čechách jsou součástí dvou geomorfologických jednotek: Broumovské vrchoviny a Podkrkonošské pahorkatiny. Pískovcová území Broumovské vrchoviny (Adršpašsko - teplické skály, Ostaš, Broumovské stěny, část Stolových hor i Janovicko-zdonovské kuesty) jsou součástí vnitrosudetské pánve a jsou tvořena kvádrovými pískovci o mocnosti až 130 m.

Pro vývoj povrchových forem reliktu je podstatné saxonské vrásnění a jeho tektonika vznikem směrnych i příčných zlomů a hlavně puklinových systémů, charakteristických pro kvádrové pískovce. Důsledkem procesu zvětrávání, odnosu a eroze pískovců i svahových pohybů pískovcových bloků jsou původní pískovcové plošiny značně destruovány, při čemž podstatnou částí tohoto geomorfologicky pestrého reliktu je velká škála pseudokrasových makro-, mezo-, a mikroform.

Systematické zpracování pseudokrasových tvarů v tomto území dosud chybí, za výchozí již ucelený a metodický materiál lze považovat práci RNDr. J. Vítka - Pseudokrasové tvary v kvádrových pískovcích severovýchodních Čech. Na tuto práci svým programem činnosti navazuje ZO ČSS 5-03 Broumov snahou o postupný systematický výzkum, registraci a dokumentaci všech v této oblasti se vyskytujících pseudokrasových tvarů, přičemž je zvláštní pozornost věnována pseudokrasovým jeskyním. Bylo již dosaženo několika významných úspěchů. K obohacení sekundárních forem výplně jeskyní přispěl i nález tzv. "kořenových stlažitů".

Započatý výzkum jistě přispěje k novým poznatkům v problematice pseudokrasu a obohatí i výzkum celé Sudetské soustavy.

KRAS VÝCHODNÍCH KRKONOŠ

Radko Tásler

Úkolem tohoto příspěvku je podat regionální a základní speleologický přehled o jeskyních východních Krkonoš.

Krasové jevy ve východních Krkonoších jsou vázány na krystalické vápence a krystalické dolomitické vápence. Karbonátové pruhy podléhané oblasti vystupují v nestejně mocných pruzích, které se táhnou od Svobody nad Úpou do Dolních Lysečín a ze Suchého dolu až ke hranicím PLR v Horních Albericích. Malá karbonátová čočka je i na východním úbočí Černé hory pod Modrými kameny.

Karbonáty patří do série epizonálně metamorfovaných sedimentů a vulkanitů staropaleozoického stáří stáří vápenců je zřejmě silurské (Chaloupský 1956). Jsou cukrově bílé, šedé a narůžovělé. Obsahují sericit a velmi často akcesorický pyrit. V některých partiích jsou silně prokřemenělé. Mají generální úklon 80° k východu a jejich tektonická stavba není

zatím zcela rozřešena.

Vápence Horních Alberic a Suchého dolu obsahují 45-53 % CaO; 2-3 % MgO s dolomitickými partiemi až 20 % MgO a 1,5-4,7 % nerozpustného zbytku (Svoboda 1955).

V roce 1966 započala se základním výzkumem a dokumentací krasových jevů Krasová sekce Tisu ve spolupráci s Okresní správou krasových jeskyní v Bozkově. Hlavní zájem průzkumu byl zaměřen hlavně na Alberickou jeskyni, jejíž vchod je v bývalém Bischofově lomu v Horních Albericích. Jeskyně byla podrobně zmapována Řehákem a Hýskem v letech 1966 - 1972 (J. Hýsek, J. Řehák 1974). Jeskyně je vyvinuta ve třech patrech, z nichž prostřední patro je nejmohutnější. Délka chodeb činí 110 m.

V roce 1973 se při Krasové sekci Bozkov utvořila pracovní skupina "Alberice", která se začala systematicky zabývat průzkumem krasových oblastí východních Krkonoš. Od roku 1979 skupina pracuje samostatně jako základní organizace České speleologické společnosti 5-02.

V roce 1973 se podařilo v Alberické jeskyni proniknout do nových prostor (R. Tásler 1978). Prostory představují 40 m dlouhý systém plazivek v dolomitické části karbonátového tělesa. Prostory probíhají paralelně se starým jeskynním systémem a vynikají drobnou pestrobarevnou krápníkovou výzdobou. Celý systém je též vyvinut ve 3 úrovních jako stará část Alberické jeskyně.

V roce 1974 skupina pronikla v Celním lomu v Horních Albericích (nejvýše položený lom v Horních Albericích na východ od obce) zavaleným vchodem do sto metrového jeskynního systému nazvaného Krakonošova jeskyně (R. Tásler 1975). Hlavní chodba jeskyně je korozivního původu, je založena na jediné mohutné tektonické poruše a má chudou drobnou pestrobarevnou krápníkovou výzdobu (R. Tásler 1980). Dno strmě klesající chodby hlavní je ucpáno jílovitopísčitémi sedimenty a byl zde zahájen pokus proniknout průkopem do dalších předpokládaných prostor.

V témže lomu, jako je Krakonošova jeskyně, se podařilo proniknout v letech 1974 - 1976 z malého, již dříve známého Celního jeskyně, průkopem a střílenou šachtou do 50 m dlouhého systému nízkých chodeb zcela bez výzdoby. V jeskyni probíhá podrobný průzkum a další prolonační práce.

V Horních Albericích jsou ještě dvě malé jeskyně. Jedna je na vápencové plošině u Kravína a druhá v Celním lomu. Obě představují torza jeskyní zničených lomem. Povrchové krasové formy se v Horních Albericích nevyskytují a vyvěračka zatím nebyla prokázána.

V okolí Horního Maršova jsou zatím zdokumentovány čtyři jeskyně, dva propady, ponor a vývěr. Mezi hlavní lokalitu, na které je zaměřena pozornost skupiny, je jeskyně Trucovna a Vývěrka. Vchod do jeskyně Trucovna je v patě stěny lomu na levé straně Úpy při vyústění vodovodního údolí. Jeskyně je 8 m dlouhá a končí závalem. Pestrobarevná krápníková výzdoba byla lidmi brzy zničena. Jeskyně Vývěrka leží nad hladinou Úpy na levém břehu naproti elektrárně v Horním Maršově. Pod jeskyní je vývěr krasových vod. Vývěr zřejmě odvodňuje západní úbočí Rýchor. Jeskyně je ucpána alochtonními sedimenty v podobě různé velikých valounů a písku. V jeskyni byly předpokládaným směrem zahájeny výkopové práce, které za tím po 6 m nenarazily na volné prostory.

Barvičí pokusy, které by v této oblasti pomohly mnohé vyřešit, narážejí na problém, že je zde odběr pitné vody do vodovodní sítě pro Trutnov.

V okolí Svobody nad Úpou je zatím známa Medvědí a malá bezvýznamná jeskyně. Pod Modrými kameny je též malá jeskyně.

V oblasti krasu východních Krkonoš současně probíhá geologické mapování 1 : 10 000 a je studována tektonická pozice vápenců. Na některých lokalitách je prováděno mikroklimatické pozorování, pozorování vodního stavu a prováděny prolonační a výkopové práce. Na všech lokalitách je prováděn podrobný speleologický průzkum.

Literatura :

- Hýsek J., Řehák J. (1974): Jeskyně v Horních Albericích - Čs. kras, 25, 19-27, Praha.
- Chaloupský J. (1956): Metamorphic development of the Krkonoše crystalline complex. - Krystalinikum, 3, 31-54, Praha.
- Svoboda J. (1955): Vápence Krkonoš a Jizerských hor. - Geotechnika, 21, 1-66, Praha.
- Tásler R. (1975): Objev nové jeskyně v Horních

Albeřicích - Krkonoše, VIII/2, 2, Vrchlabí.
Tásler R. (1978): Nové objevy v Albeřicích - Krko
noše XI/3, 21, Vrchlabí.
Tásler R. (1980): Krakonošova jeskyně v Horních
Albeřicích - Čs. kras, 30, 109 - 111, Praha.

NOVÉ POZNATKY ZE STAVBY VÁPENCŮ V SÉRII BRANNÉ

RNDr. Mojmír Vocílka, CSc.

Geologická část práce obsahuje velmi stručný přehled starších geologických prací a vývoje názorů na geologickou stavbu Jesenicka, přehled nových metod terénních výzkumů prováděných v současnosti. Práce v závěru obsahuje výsledky posledních prací autora referátu v sérii Branné a jeho úvahy o dřívějším tvaru sedimentační pánve v prostoru série Branné

POZYCJA TEKTONICZNA WAPIENI KRYSTALICZNYCH W DOLINIE KLESNICY (MASYV ŚNIEŻNIKA).

Doc. dr. hab. Jerzy Don

Na podstawie analizy mapy geologicznej 1:10 000 oraz obserwacji strukturalnych autor przypuszcza, że południkowo wydłużone wychodnie wapieni krystalicznych w dolinie Klesnicy, do 220 m szerokie, stanowią fragmenty silnie scisniętych, monoklinalnych fałdów obalonych w kierunku zachodnim, z zapadami średnio 50° ku E. Antyklinalne przeguby tych fałdów zamykają się w okolicy Jaskini Niedzwiedziej na wysokości do 960 m. Zarówno w kierunku S jak N wychodnie ich zanikają na zboczach doliny Klesnicy w obrębie łupków serii stronskiej (Pt3-Cm2 ?) i nie przechodzą przez ograniczające dolinę grzbiety wododziałowe. Wnioskując z pomiarów lineacji roddingowej przeguby fałdów z wapieniami zanurzają się tunelowo w łupkach serii stronskiej ku S i ku N na zewnątrz od poprzecznej elewacji Miedzygorze - Vrbno (L. Kasza - 1964) i erozyjnie nacięte zostały ponownie w dolinie Morawy (Tvarozne díry, Paceltova jaskyně) oraz w dolinie Czarnej Wody. Nie jest wykluczone, że pod Śnieżnikiem (1426 m n.p.m.), w strefie wschodniego skrzydła obalonej ku zachodowi synkliny Siennej (G. Fischer 1936, J. Don 1979) rozwinał się wzdłuż wapieni tych drożny system krasowy, co tłumaczyłoby niewyjaśniony dotąd kierunek ucieczki wody z Jaskini Niedzwiedziej i dodatni bilas wodny doliny Morawy (E. Madera - inf. ustna).
